Design2Freedom

SLOVENSKÁ VERZIA

Príručka osvedčených postupov

Podpora dizajnu zameraného na človeka pre osoby so zdravotným postihnutím vo vysokoškolskom vzdelávaní

Co-funded by the European Union

COCEMFE

CREATIVE DISTRICT

TECHNICAL UNIVERSITY OF KOŠICE
Accessibility Center

UNIVERSIDADE DA CORUÑA

VIKO VILNIAUS KOLEGIJA | HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Tiráž

Názov dokumentu

“Good practices guide”

Dátum vydania

Apríl 2026

Všeobecná koordinácia

Vedenie COCEMFE

Vypracovanie štúdie a vypracovanie dokumentu

Laura Ruiz Minguet

Oblasť projektov a sociálnych inovácií COCEMFE

Technický tím COCEMFE

Universidade da Coruña

Betania Groba González
María del Carmen Miranda Duro
Javier Pereira Loureiro
Laura Nieto Riveiro
Patricia Concheiro Moscoso
Manuel Lagos Rodríguez

Creative District - CreaD

Aurélie Rompler

Solène Vernhet

Vilniaus Kolegija

Daiva Kelpšaitė
Valdona Judickaitė-Žukovskė
Svetlana Kubilinskienė
Gitana Mečėjienė
Laura Žarskienė

Technická Univerzita v Košiciach

Alena Galajdová
Dušan Šimšík

Revízia dokumentu

Laura Ruiz Minguet
COCEMFE Technical Team

Editoval

Andrea Carrón Pereira

Spanish Confederation of People with Physical and Organic Disability (COCEMFE)

C/Luis Cabrera, 63, 28002 Madrid

+34 91 744 36 00

cocemfe@cocemfe.es

www.cocemfe.es

Obsah

1. Úvod 5
1.1 Kto sme a čo robíme 6
1.2 Čo je dobrá prax a prečo ju zhromažďovať? 8
1.3 Kritériá na identifikáciu dobrej praxe 10
1.4 Účel a cieľová skupina tohto sprievodcu 12
2. Konceptuálny rámec 15
2.1 Prístup zameraný na osobu 16
2.2. Univerzálny dizajn 19
2.3. Prístupnosť 22
2.4. Účasť a posilnenie postavenia 23
2.5. Inklúzia 25
2.6. Prístup založený na právach a ľudské práva 27
3. Naše skúsenosti: Pilotné projekty vyvinuté univerzitami 31
3.1. Dizajnové myslenie v sociálnych projektoch 32
3.1.1 Koncept a pôvod Dizajnového myslenia 32
3.1.2 Dizajnové myslenie aplikované na sociálne projekty 33
3.1.3 Implementácia Dizajnového myslenia v projekte Design2Freedom 34
3.2. Pilotný projekt Vilniuskej univerzity aplikovaných vied (Litva) 35
3.3. Pilot Universidade da Coruña (Španielsko) 40
3.3. 1. Počiatočná fáza 42
3.3.2 Fáza vývoja 43
3.3.3 Záverečná fáza 44
3.4. Technická Univerzita v Košiciach pilot (Slovakia) 48
3.4.1 Kontext a ciele 48
3.4.2 Implementácia a účastníci 48
3.4.3 Hodnotenie a výsledky 50
3.4.4 Dobré postupy a získané skúsenosti 50
4. Závery 53
Skratky 59
Odkazy 61

1. Úvod

Projekt Design2Freedom (D2F), financovaný programom Erasmus+ v rámci výzvy KA220-HED (č. 2023-1-ES01-KA220-HED-000154427), je nadnárodná iniciatíva spolupráce, ktorá prebieha od decembra 2023 do júna 2026. Jeho všeobecným cieľom je podporovať začlenenie participatívnych a inkluzívnych metodík na výučbu dizajnu zameraného na osobu, podporovať spoluprácu medzi vysokými školami a sociálnymi organizáciami a zabezpečiť aktívnu účasť osôb so zdravotným postihnutím počas celého procesu. Tento cieľ je vyjadrený prostredníctvom pedagogickej a organizačnej stratégie, ktorá integruje vzdelávanie učiteľov, metodologické inovácie, tvorbu digitálnych nástrojov a vytváranie spoločných poznatkov medzi univerzitami, sociálnymi organizáciami a ľuďmi so zdravotným postihnutím.

Projekt je štruktúrovaný okolo piatich hlavných pracovných balíkov (WP): WP1 (Koordinácia a riadenie) zabezpečuje dobré riadenie konzorcia; WP2 podporuje metodologický a kurikulárny rozvoj vzdelávacích procesov; WP3 zahŕňa aktivity medzinárodnej mobility a vzájomného učenia (Learning, Teaching and Training Activities, LTT); WP4 sa zameriava na implementáciu, hodnotenie a zlepšovanie inovatívnych pilotných aktivít na univerzitách; a WP5 sa zaoberá šírením, udržateľnosťou a dopadom. Tieto komponenty sú sprevádzané tvorbou inovatívnych materiálov, ako je digitálna súprava nástrojov, vzdelávací MOOC, mapa skúseností a tento sprievodca dobrými praktikami.

Konzorcium pozostáva z piatich európskych subjektov s doplnkovými úlohami: Španielska konfederácia osôb s telesným a organickým postihnutím (COCEMFE), ktorá pôsobí ako vedúca a koordinačná

organizácia; Universidade da Coruña (UdC), kľúčový referenčný bod v oblasti inkluzívneho vzdelávania a prístupných technológií; Vilniaus Kolegija (VIKO), litovská inštitúcia so skúsenosťami v inkluzívnom odbornom vzdelávaní; Technická univerzita v Košiciach (TUKE), so silným dôrazom na inžinierstvo a univerzálny dizajn; a Creative District (CreaD), belgická organizácia špecializujúca sa na procesy sociálnych inovácií a spolutvorby

1.1 Kto sme a čo robíme

Projekt Design2Freedom je nadnárodná iniciatíva zameraná na transformáciu európskych univerzitných systémov smerom k inkluzívnym, prístupným a participatívnym modelom založeným na právach osôb so zdravotným postihnutím. Na dosiahnutie tohto cieľa bolo založené rozmanité a interdisciplinárne konzorcium zložené z univerzít, sociálnych organizácií a subjektov špecializovaných na sociálne inovácie a prístupnosť zo Španielska, Slovenska, Litvy a Belgicka. Nižšie je uvedený popis projektových partnerov a ich hlavných oblastí odbornosti.

Španielska konfederácia osôb s telesným a organickým postihnutím (COCEMFE) – Španielsko

COCEMFE je španielska mimovládna organizácia založená v roku 1980, ktorej poslaním je podporovať plnú inklúziu a aktívnu účasť osôb so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach spoločnosti obranou ich práv a posilňovaním asociatívnej štruktúry sektora osôb so zdravotným postihnutím. Skladá sa z 94 územných a sektorových organizácií, ktoré spájajú viac ako 1 600 združení a zastupujú viac ako 2,5 milióna osôb so zdravotným postihnutím v Španielsku.

S bohatými skúsenosťami v obhajobe politík, riadení programov a sociálnych inováciách viedla COCEMFE poskytovanie kľúčových pedagogických a vzdelávacích nástrojov v oblasti D2F. Jej činnosť zahŕňa inkluzívne vzdelávanie, zamestnanosť, dostupnosť, samostatný život, medzinárodnú spoluprácu a koordináciu sociálno-zdravotného prostredia. Tiež sa zúčastňuje oficiálnych poradných orgánov, ako sú Národná rada pre zdravotne postihnutých a Kráľovská rada pre zdravotné postihnutie. Jej skúsenosti v oblasti ľudských práv a sociálnej činnosti boli kľúčové pre vyjadrenie prístupu projektu založeného na právach, ktorý je v súlade s CRPD a SDGs.

Universidade da Coruña (UDC) – Spain

Universidade da Coruña, založená v roku 1989, je verejná univerzita nachádzajúca sa v Galícii s dvoma kampusmi (A Coruña a Ferrol), ktorá ponúka 52 bakalárskych študijných programov, 67 magisterských programov a 39 doktorandských programov. Má viac ako 17 000 študentov a viac ako 2 500 pedagogických a administratívnych pracovníkov. UdC sa zúčastňuje D2F prostredníctvom Centra pre výskum informačných a komunikačných technológií (CITIC) a výskumnej skupiny TALIONIS.
CITIC je interdisciplinárne centrum, ktoré vykonáva aplikovaný výskum v oblasti IKT pre zdravie, mobilitu, dostupnosť a inklúziu, využívajúc pokročilé metodológie ako virtuálna realita, 3D tlač, robotika a kolaboratívne platformy. TALIONIS, zložený z výskumníkov v oblasti inžinierstva, zdravotníctva a spoločenských vied, sa zameriava na inkluzívny dizajn a technologický rozvoj s cieľom zlepšiť kvalitu života osôb so zdravotným postihnutím a starších ľudí. V D2F viedol UdC pedagogické inovácie prostredníctvom vývoja prototypov, pilotných projektov študentov a využívania prístupných technológií.

Vilniaus Kolegija (VIKO) – Litva

VIKO je najväčšia vysoká škola aplikovaných vied v Litve. Založená v roku 2000 zlúčením ôsmich vysokých škôl a v súčasnosti má viac ako 6 600 študentov zapísaných do 45 študijných programov na siedmich fakultách, vrátane zdravotníctva, elektroniky a IT, umenia a kreatívnych technológií, pedagogiky a ekonómie. Jej tím zahŕňa 460 pedagógov, z ktorých 60 má titul PhD.

VIKO sa vyznačuje svojím prístupom orientovaným na prax, záväzkom k inováciám a silným zameraním na internacionalizáciu. Zúčastnila sa mnohých európskych programov vrátane Erasmus+, Nordplus a Creative Europe. Jeho skúsenosti v oblasti riadenia vzdelávania, inštitucionálnej spolupráce a adaptácie učebných osnov boli kľúčové pre implementáciu pilotného projektu D2F v litovskom kontexte, integrujúc prístup založený na právach a zapájajúc osoby so zdravotnými postihnutiami. Tiež sprostredkovala partnerstvá s miestnymi organizáciami pre osoby so zdravotným postihnutím.

Technická Univerzita v Košiciach (TUKE) – Slovensko

Technická univerzita v Košiciach je jednou z popredných vysokých škôl na Slovensku, založenou v roku 1952. Zahŕňa deväť fakúlt a ponúka

široké akademické portfólio od inžinierstva až po spoločenské vedy. V súčasnosti má približne 10 000 študentov zo 45 krajín a zamestnáva 1 500 zamestnancov.

Hlavným partnerom TUKE v D2F je Bezbariérové centrum (Access Center - AC TUKE), založené v roku 2000 ako špecializovaná pedagogická jednotka na podporu študentov so špecifickými potrebami. Jej činnosť sa zameriava na zabezpečenie prístupného akademického prostredia, poskytovanie technického poradenstva, školenie univerzitného personálu a koordináciu celonárodných inkluzívnych vzdelávacích aktivít. AC TUKE je jednou z iba dvoch inštitúcií oficiálne označených ako metodologické centrá inkluzívneho vzdelávania pre VŠ na Slovensku. Jej prínos pre D2F bol kľúčový pri uplatňovaní inkluzívnych metodológií, digitálnej prístupnosti a plnej účasti osôb so ZP vo všetkých fázach projektu.

Creative District (CreaD) – Belgicko

CreaD je belgická organizácia zameraná na sociálne inovácie so sídlom v Bruseli. Jej poslaním je podporovať transformačné projekty v oblastiach kultúry, vzdelávania, sociálneho podnikania a udržateľného rozvoja. Pôsobí ako inkubátor pre miestne a nadnárodné iniciatívy, vytvárajúc synergie medzi verejnými, sociálnymi a ekonomickými aktérmi. Jeho interdisciplinárny tím má odborné znalosti v oblasti európskeho projektového manažmentu, školení, vývoja metodologických nástrojov a prenosu poznatkov.

V rámci D2F CreaD podporuje procesy spolutvorby, participatívne metodológie a stratégie komunikácie a dopadu. Jeho skúsenosti so sociálnymi inováciami umožnili artikuláciu postupov, ktoré sú replikovateľné, prispôsobiteľné a prenosné, založené na potrebách identifikovaných účastníkmi a komunitami. CreaD tiež poskytla strategické podnety pre návrh príručky dobrých postupov, vývoj toolkitu a budovanie partnerstiev v oblasti udržateľnosti pre tento projekt.

1.2 Čo je dobrá prax a prečo ju zhromažďovať?

Koncept dobrej praxe bol široko diskutovaný v oblastiach medzinárodnej spolupráce, verejnej politiky a sociálnej intervencie ako nástroj na identifikáciu, hodnotenie, replikáciu a prenos opatrení, ktoré sa ukázali ako efektívne, udržateľné a užitočné pri riešení zložitých problémov.

Program OSN pre ľudské sídla (UN-Habitat) – (2008) definuje dobrú prax ako:

> "(...) úspešná iniciatíva, ktorá má preukázateľný a hmatateľný vplyv na zlepšenie kvality života, vyplývajúca z efektívnych partnerstiev medzi verejným sektorom, súkromným sektorom a občianskou spoločnosťou, a ktorá je udržateľná z sociálneho, ekonomického, kultúrneho a environmentálneho hľadiska" (s. 2).

Európska webová stránka o integrácii (2025) naopak uvádza, že dobrú prax možno chápať ako "stratégie, prístupy a/alebo aktivity, ktoré sa podľa výskumu a hodnotení ukázali ako účinné, účinné, udržateľné a/alebo prenositeľné, a spoľahlivo vedú k želanému výsledku".

Rovnako systematický prehľad vykonaný Sanduom a Birthom (2020) v rámci Európskeho centra pre politiku a výskum sociálnej starostlivosti sumarizuje kľúčové atribúty dobrej praxe do ôsmich dimenzií: efektívnosť (schopnosť dosiahnuť očakávané výsledky), efektívnosť (vzťah medzi zdrojmi a výsledkami), udržateľnosť (trvajúca v čase), replikovateľnosť (potenciál úspešného prenosu), súdržnosť (zosúladenie s inými politikami), relevantnosť (prispôsobenie sa potrebám), účasť (zapojenie cieľových skupín) a inštitucionálny záväzok (štrukturálna podpora zo strany zapojených organizácií).

Ďalšie organizácie, ako Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo Organizácie Spojených národov (FAO, 2016), Svetová zdravotnícka organizácia (WHO, 2017) a Európsky inštitút pre rodovú rovnosť (EIGE, 2018), pridávajú doplnkové kritériá ako etika, inovácie, rovnosť, kultúrna citlivosť a schopnosť generovať merateľný spoločenský dopad. Všetci sa zhodujú, že dobrá prax nie je len intervencia "ktorá funguje", ale skôr zdokumentovaná skúsenosť, dôkladne hodnotená, schopná prispôsobiť sa novým kontextom a s potenciálom štrukturálne ovplyvniť oblasť aplikácie.

Z tohto pohľadu zbieranie dobrých postupov nielen pomáha systematizovať inštitucionálne učenie, ale tiež uľahčuje procesy neustáleho zlepšovania, inšpiruje nové kroky a vytvára užitočné dôkazy pre tvorbu inkluzívnych verejných politík. V konkrétnom prípade D2F sa tento sprievodca zameriava práve na identifikáciu, analýzu a šírenie tých pedagogických, organizačných a metodologických postupov, ktoré sa ukázali ako účinné pri zapájaní osôb so zdravotným postihnutím (Persons with Disabilities - PwD) ako aktívnych aktérov vo vysokoškolskom vzdelávaní.

Samotný projekt D2F možno považovať ako celok za medzinárodnú dobrú prax. Toto je odôvodnené jeho participatívnym a na právach založeným prístupom, schopnosťou mobilizovať rôznorodých aktérov, vytváraním vysoko hodnotných pedagogických výstupov a zosúladením so strategickými rámcami, ako sú Európsky pilier sociálnych práv, Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj (Organizácia Spojených národov, 2015) a Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím (CRPD, OSN, 2006).

1.3 Kritériá na identifikáciu dobrej praxe

Identifikácia dobrých praktík je kľúčovým nástrojom na systematizačné, prenosné a škálovateľné poznatky z reálnych skúseností. V rámci projektu D2F, v súlade s prístupom založeným na právach, sociálnym modelom zdravotného postihnutia a princípmi kvality vzdelávania programu Erasmus+, bol definovaný konkrétny súbor kritérií na rozpoznanie a hodnotenie tých praktík, ktoré možno považovať za príkladné.

Tieto kritériá sú inšpirované štandardmi uznávanými medzinárodnými organizáciami, ako sú Organizácia Spojených národov (2008), Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO, 2016), Svetová zdravotnícka organizácia (WHO, 2017), Európska komisia (2025) a Európske centrum pre politiku a výskum sociálneho zabezpečenia (2020). Z týchto rámcov bola odvodená a prispôsobená syntéza špecifikám projektu, na základe hodnotiacich procesov implementovaných v pracovných balíkoch WP3 a WP4, najmä v pilotných skúsenostiach vyvinutých partnerskými univerzitami a systematizovaných v LTT3.

Táto formulácia kritérií nereaguje len na technickú alebo procedurálnu logiku hodnotenia, ale zahŕňa komplexný pohľad vedený princípmi inklúzie, participácie a relevantnosti. Jej cieľom je identifikovať praktiky založené na aktívnej účasti osôb s ľuďmi s ľuďmi, ktoré podporujú inštitucionálnu spoluzodpovednosť a prispievajú k štrukturálnemu a trvalému zlepšovaniu vzdelávacieho prostredia.

Šesť kritérií, ktoré usmerňujú výber a analýzu dobrých postupov v tomto sprievodcovi, je uvedených nižšie:

- **Dosah**
  Táto prax priniesla hmatateľné zlepšenia v životných podmienkach,

vzdelávaní, účasti alebo pohode cieľovej skupiny, najmä osôb so zdravotnými postihnutiami. Tento vplyv je možné zdokumentovať prostredníctvom kvalitatívnych alebo kvantitatívnych údajov získaných prostredníctvom hodnotiacich systémov implementovaných počas projektu.

- **Udržateľnosť**
  Prax môže byť udržiavaná aj v čase nad rámec občasnej alebo mimoriadnej podpory, integrujúc sa do existujúcich organizačných a politických štruktúr. Je obzvlášť cenená, keď sa identifikujú inštitucionálne faktory, ktoré zabezpečujú jej kontinuitu alebo rozšírenie.

- **Prenosnosť a prispôsobivosť**
  Prax môže byť replikovaná alebo prispôsobená v iných geografických, inštitucionálnych alebo kultúrnych kontextoch, pričom sa rešpektujú miestne špecifiká. Toto kritérium sa posilňuje, keď praktiky prejavujú metodologickú flexibilitu a súlad s medzinárodnými rámcami, ako sú CRPD alebo SDGs.

- **Inovácia a kontextuálny význam**
  Táto prax prináša nové prístupy, nástroje alebo procesy, alebo kreatívne prispôsobuje existujúce novým realitám či vznikajúcim potrebám. Inovácia môže byť technologická, metodologická, organizačná alebo sociálna, pokiaľ rieši jasne identifikovanú potrebu.

- **Účasť a spoluzodpovednosť**
  Prax aktívne zapája zainteresované strany do svojho návrhu, implementácie, monitorovania a hodnotenia. Bude hodnotená miera kolektívnej agentúry a úloha rôznorodých aktérov v produkcii a rozhodovaní poznatkov.

- **Hodnotenie a empirické overenie**
  Prax zahŕňa hodnotiace mechanizmy (kvantitatívne a/alebo kvalitatívne), ktoré umožňujú hodnotiť jej efektívnosť, kvalitu a relevantnosť z pohľadu účastníkov a kľúčových zainteresovaných strán. Tieto mechanizmy by mali byť systematické, eticky založené a umožňovať spätnú väzbu pre neustále zlepšovanie.

Tieto kritériá spolu poskytujú koherentný rámec pre analýzu a výber dobrých postupov, ktoré nielen spĺňajú technické ukazovatele, ale sú

aj v súlade s transformačným, participatívnym a na právach založeným prístupom, ktorý podporuje projekt D2F.

1.4 Účel a cieľová skupina tohto sprievodcu

Tento dokument si kladie za cieľ predovšetkým identifikovať a systematizovať tie kroky, stratégie a metodológie, ktoré sa ukázali ako účinné pri podpore skutočného začlenenia osôb so zdravotným postihnutím vo vysokoškolskom vzdelávaní. Tiež sa snaží šíriť tieto poznatky medzi kľúčovými aktérmi vo vzdelávacom a sociálnom ekosystéme, aby sa zvýšila ich prenosnosť a udržateľnosť.

Bez vylúčenia ostatných zainteresovaných strán je príručka špeciálne určená:

- Vysoké školy, ktoré majú záujem transformovať svoje pedagogické a organizačné modely.
- Univerzitný pedagogický zbor a plánovači učebných osnov sa snažia inovovať z inkluzívneho pohľadu.
- Subjekty sociálneho sektora pôsobiace v oblasti práv osôb so zdravotným postihnutím.
- Verejné správy zodpovedné za vzdelávanie, sociálne záležitosti a politiky prístupnosti.
- PwD a ich rodiny.
- Občianska spoločnosť ako celok.

V súlade s cieľmi programu Erasmus+ je tento sprievodca tiež v súlade so záväzkami Európskeho piliera sociálnych práv a Cieľov udržateľného rozvoja (Sustainable Development Goals SDGs), najmä SDG 4, ktorý presadzuje inkluzívne, spravodlivé a kvalitné celoživotné vzdelávanie.

2. Konceptuálny rámec

Projekt D2F je založený na konceptuálnom rámci, ktorý integruje základné princípy sociálneho modelu zdravotného postihnutia a prístupu založeného na ľudských právach, ako ho podporujú SDGs CRPD, najmä SDG 4 o inkluzívnom a kvalitnom vzdelávaní. Na rozdiel od charitatívnych alebo rehabilitačných prístupov tento model považuje osoby so zdravotným postihnutím (PwD) za aktívnych držiteľov práv a uznáva, že postihnutie vzniká v dôsledku interakcie medzi individuálnymi podmienkami a sociálnymi, postojovými a environmentálnymi bariérami. V tomto zmysle musí byť vzdelávanie chápané ako transformačný priestor, kde rovnosť, aktívna účasť a univerzálna dostupnosť nie sú kompenzačné opatrenia, ale štrukturálne princípy.

V súlade s týmto pohľadom projekt prijíma vyššie uvedený paradigmat a prekladá ho do pedagogických praktík, ktoré konkrétne vyjadrujú záväzky CRPD, najmä článok 24, ktorý ustanovuje právo osôb so zdravotnými postihnutiami na inkluzívne, kvalitné vzdelávanie na rovnocennom základe s ostatnými. Okrem toho je príručka v súlade s ďalšími medzinárodnými nástrojmi, ako sú Agenda 2030, Európsky pilier sociálnych práv (EPSR) a Rámec akcie UNESCO Education 2030 (2015), čím posilňuje úlohu univerzít ako kľúčových činiteľov aktívneho občianstva, rovnosti a rešpektu k rozmanitosti.

Na tomto základe nasledujúce sekcie predstavujú kľúčové princípy a metodologicko-pedagogické prístupy, ktoré usmerňujú návrh, implementáciu a hodnotenie projektu D2F. Každý z nich bude analyzovaný z teoretického aj praktického hľadiska, čím sa preukáže ich význam

pre transformáciu univerzitného systému smerom k inkluzívnejšiemu, spravodlivejšiemu a právam založenému modelu pre všetkých.

2.1 Prístup zameraný na osobu

Jedným z kľúčových konceptuálnych a metodologických pilierov projektu D2F je prístup zameraný na osobu (PCA) (alebo model zameraný na osobu, PCM), ktorý predstavuje etickú a praktickú orientáciu, kde osoby so zdravotným postihnutím nie sú vnímané ako objekty zásahu, ale ako aktívni aktéri vlastného rozvoja. Tento prístup predstavuje paradigmatický posun od tradičných asistenciálnych, rehabilitačných alebo charitatívnych modelov, podporujúcich sebaurčenie, aktívnu účasť a samostatné bývanie pre osoby so zdravotnými postihnutiami.

PCA vychádza z pohľadu ľudských práv a uznáva, že hlavnou prekážkou začlenenia sú sociálne bariéry – nie individuálne obmedzenia. Motto Štokholmskej deklarácie Európskeho inštitútu pre dizajn a zdravotné postihnutie (2009), "Dobrý dizajn umožňuje, zlý dizajn znemožňuje", tak nadobúda hlbší význam, keď sa PwD sami podieľajú na formovaní riešení a zabezpečujú, že prostredia, procesy a produkty skutočne odrážajú ich potreby a túžby.

Podľa Rodrígueza (2014) sa starostlivosť zameraná na osobu a integrovaná starostlivosť (PCIC) vzťahuje na prístup, ktorý:

> "(...) podporuje potrebné podmienky na zlepšenie vo všetkých oblastiach kvality života a osobnej pohody, začínajúc plným rešpektovaním dôstojnosti a práv osoby, jej záujmov a preferencií, a jej účinnou účasťou" (s. 22)

Táto koncepcia zahŕňa základné hodnoty, ako je sebaurčenie, zdieľaná zodpovednosť, uznanie jedinečnosti jednotlivca a zapojenie sa do rozhodovacích procesov.

V kontexte D2F tento prístup nie je len teoretický: prejavuje sa priamym zapojením cieľovej skupiny do každej fázy projektu. PwD sa aktívne podieľali na identifikácii potrieb, navrhovaní školiaceho obsahu, vývoji nástrojov, realizácii univerzitných pilotných projektov, validácii výsledkov a navrhovaní zlepšení. To predstavuje kvalitatívny skok oproti predchádzajúcim projektom, keďže ľudia s ľuďmi už nie sú pasívnymi príjemcami, ale

spoluproducentmi poznatkov a spoluzodpovednými za vytváranie riešení, ktoré zlepšujú ich vlastné životné podmienky.

Tento model je tiež priamo v súlade s CDPD, ktorá potvrdzuje právo všetkých ľudí plne sa zúčastňovať na spoločenskom, vzdelávacom, kultúrnom a politickom živote za rovnakých podmienok. Dohovor zdôrazňuje princípy ako individuálna autonómia, univerzálna dostupnosť, nediskriminácia, rovnaké príležitosti a úplné začlenenie – všetky tieto princípy sú zakotvené v návrhu a implementácii D2F. Prijatie PCA v tomto projekte predstavuje inovatívny, transformačný záväzok, ktorý je v súlade s najvyššími medzinárodnými štandardmi inklúzie a rovnosti. Navyše, integrácia tohto modelu do univerzitného prostredia otvára dvere k paradigmatickej zmene vo vysokoškolskom vzdelávaní, smerujúc ho k demokratickejším, inkluzívnejším a egalitárnejším modelom.

Aby sme plne pochopili rozsah PCA v rámci projektu, je nevyhnutné objasniť niekoľko kľúčových konceptov. Osobná autonómia označuje schopnosť každého jednotlivca robiť životné rozhodnutia a aktívne sa zapájať do svojej komunity. Funkčná nezávislosť znamená schopnosť vykonávať každodenné činnosti s podporou alebo bez nej, pričom rešpektuje tempo a štýl každého jednotlivca. Právo na samostatný život znamená možnosť žiť v komunite s primeranou podporou, bez toho, aby sme podliehali inštitucionalizovaným modelom, ktoré obmedzujú osobnú voľbu. Personalizovaná podpora zahŕňa zdroje a stratégie prispôsobené špecifickým potrebám každého človeka, od osobnej asistencie a asistenčných technológií až po environmentálne adaptácie a školenia v oblasti samosprávy.

Tieto prvky posilňujú predstavu, že každý človek je jedinečný a že jeho potreby, preferencie a ambície musia riadiť plánovanie a poskytovanie podpory. PCA je založená na základných princípoch, ako je sebaurčenie, chápané ako právo každého človeka stanoviť si vlastné ciele a získať potrebnú podporu na ich dosiahnutie; aktívnu účasť, ktorá znamená posunúť sa za paternalistické prístupy, aby sa ľudia s ľuďmi mohli slobodne a vedome vyjadrovať a rozhodovať; komplexná a personalizovaná starostlivosť, ktorá pokrýva všetky aspekty života – zdravie, vzdelanie, zamestnanie, voľný čas, osobné vzťahy – prostredníctvom flexibilných a koordinovaných intervencií; univerzálna dostupnosť, ktorá zahŕňa odstránenie fyzických, komunikačných a postojových bariér vo všetkých prostrediach, od domovov až po verejné a digitálne priestory; a dôstojnosť a ľudské práva, ktoré zahŕňajú uznanie

vnútornej hodnoty každého človeka a zabezpečenie rešpektujúceho a spravodlivého zaobchádzania.

PCA je tiež zaradený do širšieho konceptu PCIC, ktorý spája dva základné rozmery: komplexnosť, ktorá zohľadňuje všetky faktory ovplyvňujúce život človeka – od biomedicínskych až po sociálne a environmentálne – a personalizáciu, ktorá zahŕňa aktívnu účasť na plánovaní podpory, aby hodnoty, preferencie a rozhodnutia každého jednotlivca boli ústredné pre proces. Tento model sa odkláňa od asistencialistických prístupov, kde odborníci jednostranne určovali, čo ľudia potrebujú. Naopak, PCIC tvrdí, že intervencie musia byť navrhnuté v spolupráci s osobou, rešpektujúc jej autonómiu a zabezpečujúc jej pohodu.

Implementácia PCA a PCIC v rámci projektu D2F má významné dopady nielen pre ľudí so zdravotnými postihnutiami, ale aj pre spoločnosť ako celok. Medzi jeho výhody patria:

- Podpora nezávislosti a sebaurčenia prostredníctvom pokroku smerom k modelu, ktorý dáva jednotlivcom možnosť rozhodovať sa a konať, čím sa vzďaľuje od systémov založených na závislosti.
- Záruka plnej účasti v spoločnosti odstraňovaním prekážok a poskytovaním primeranej podpory, ktorá umožní rozvoj za rovnakých podmienok.
- Zlepšenie kvality života zabezpečením prístupu k vhodným službám, príležitostiam a zdrojom, ktoré umožňujú PwD naplniť ich osobné a profesionálne ambície.
- Prevencia inštitucionalizácie poskytovaním komunitnej podpory, ktorá zabraňuje segregácii v uzavretých prostrediach a podporuje sociálnu inklúziu za rovnakých podmienok.
- Podpora kultúrnych a spoločenských zmien transformáciou spoločenského vnímania osôb so zdravotným postihnutím a podporou hodnôt začlenenia a rovnosti.
- Z organizačného hľadiska tento model prináša výhody aj tým, že umožňuje efektívnejšie využívanie zdrojov, zameriava sa na to, čo každý jednotlivec naozaj potrebuje, a vyhýba sa štandardizovaným službám, ktoré sú často neefektívne alebo irelevantné.

Z pedagogického hľadiska PCA mení vzdelávacie vzťahy. Zahŕňa to opustenie jednosmerných a hierarchických modelov v prospech dialógových, kolaboratívnych a horizontálnych procesov. Úlohou pedagógov nie je len doručovať obsah, ale sprevádzať, facilitovať a prispôsobovať vzdelávacie prostredie charakteristikám, motiváciám a očakávaniam študentov. Tento prístup je tiež v súlade s myslením Paula Freireho (1970), ktorý vnímal vzdelávanie ako prax slobody zameranú na transformáciu reality. Na rozdiel od vertikálnych modelov brazílsky autor navrhol dialógovú pedagogiku, v ktorej sa pedagógovia a študenti aktívne podieľajú na konštrukcii poznania, pričom sa navzájom rozpoznávajú ako jednotlivci situovaní v historických a spoločenských kontextoch. Ako Freire napísal vo svojom klasickom diele "Pedagogika utláčaných" (1970):

> "Vzdelávanie ako prax slobody – na rozdiel od vzdelávania ako praxe dominancie – popiera, že ľudia sú abstraktné, izolované, nezávislé a nesúvisiace bytosti; tiež popiera, že svet existuje ako realita oddelená od nich" (s. 81)

Napriek tomu tento prístup čelí aj viacerým výzvam. Je potrebná zmena myslenia medzi odborníkmi a inštitúciami, čo si vyžaduje špecifické školenie na odklon od tradičných modelov intervencie. Tiež vyzýva na prispôsobenie regulácií a verejných politík na podporu personalizovanej pomoci a deinštitucionalizácie. Dostupnosť zdrojov a financovanie sú kľúčové, pretože flexibilná a individuálna starostlivosť si vyžaduje investície do prispôsobených podporných služieb. Napokon je nevyhnutné zabezpečiť skutočnú účasť osôb so spoločnými postihnutiami vytvorením efektívnych mechanizmov, ktoré zaručia ich hlas a rozhodovaciu moc počas celého procesu.

2.2. Univerzálny dizajn

Univerzálny dizajn (UD) je prístup, ktorý vznikol v oblastiach architektúry a priemyselného dizajnu na konci 20. storočia. Postupne sa však začal prijímať vo viacerých sektoroch, vrátane vzdelávania, ako prierezový princíp na zabezpečenie rovnosti a prístupnosti už od počiatočných fáz akéhokoľvek procesu. Formulované Centrom pre univerzálny dizajn na North Carolina State University (USA), UD je definované ako "návrh produktov a prostredí tak, aby boli použiteľné všetkými ľuďmi, v čo najväčšej miere, bez potreby adaptácie alebo špecializovaného dizajnu" (Connell et al., 1997, s. 1).

Táto definícia sa odkláňa od tradičnej logiky úprav alebo individuálneho odmeňovania a namiesto toho od začiatku navrhuje inkluzívne plánovanie, navrhnuté pre celý rozsah ľudskej rozmanitosti.

Prístup UD je formulovaný siedmimi kľúčovými princípmi, ktoré viedli jeho vývoj: spravodlivé využitie, flexibilita v používaní, jednoduché a intuitívne použitie, vnímateľné informácie, tolerancia chýb, nízka fyzická námaha a primeraná veľkosť a priestor na prístup a použitie. Hoci boli pôvodne formulované pre architektonický a priemyselný dizajn, tieto princípy sa ukázali byť použiteľné v oveľa širších oblastiach, vrátane vzdelávania, komunikácie a digitálnych technológií. Spoločne sa snažia vytvárať prostredia, ktoré efektívne slúžia čo najväčšiemu počtu ľudí bez potreby segregovaných alebo individuálnych riešení.

V oblasti vzdelávania UD znamená proaktívne plánovanie obsahu, priestorov, materiálov a metodológií s cieľom zabezpečiť prístup, účasť a učenie pre všetkých študentov bez ohľadu na ich schopnosti alebo osobné charakteristiky. Podľa Burgstahlera (2015) aplikácia UD vo vysokoškolskom vzdelávaní nielen zlepšuje prístupnosť pre osoby so zdravotným postihnutím, ale tiež zvyšuje kvalitu vzdelávania pre celú študentskú komunitu tým, že ponúka viacero spôsobov prístupu k informáciám, aktívnej účasti a vyjadrovania vedomostí. Akademické prostredie, ktoré prijíma UD, tak nielenže odstraňuje bariéry, ale podporuje aj kreativitu, pedagogickú inováciu a kultúru rešpektu k rozmanitosti.

Tento prístup je hlboko v súlade s princípmi CDPD, najmä s článkami 9 (prístupnosť) a 24 (vzdelávanie). Konkrétne článok 24.2 vyžaduje, aby zmluvné štáty "zabezpečili, že osoby so zdravotným postihnutím nebudú vylúčené zo systému všeobecného vzdelávania na základe zdravotného postihnutia a že budú mať prístup k inkluzívnemu, kvalitnému a bezplatnému vzdelávaniu na rovnakej úrovni ako ostatní." To zahŕňa navrhovanie vzdelávacích systémov, ktoré reagujú na rozmanitosť bez toho, aby študenti museli dodržiavať normatívny model. To znamená jasný posun od rehabilitačného modelu k sociálnemu, v ktorom zodpovednosť za adaptáciu leží na systéme, nie na jednotlivcovi.

Navyše, paradigma UD je priamo prepojená s cieľmi udržateľného rozvoja (SDGs), najmä SDG 4, ktorý vyzýva na "zabezpečenie inkluzívneho a spravodlivého kvalitného vzdelávania a podporu celoživotných vzdelávacích príležitostí pre všetkých." V tomto zmysle sa UD stáva konkrétnou stratégiou

na dosiahnutie tohto cieľa, keďže realizuje princípy inklúzie a rovnosti v konkrétnych pedagogických a organizačných praktikách. Nie je to len vyhlásenie zámeru, ale rámec pre konanie, ktorý usmerňuje tvorbu politík, materiálov a procesov.

Z pedagogického hľadiska sa UD prejavuje v činnostiach ako používanie prístupných textov v rôznych formátoch, vizuálne a sluchové pomôcky, navrhovanie hodnotení s rôznorodými možnosťami, vytváranie flexibilného vzdelávacieho prostredia a školenie pedagógov v inkluzívnych kompetenciách. Autori ako Rose a Meyer (2002) vo svojom návrhu univerzálneho dizajnu pre učenie (UDL) zdôrazňujú, že tieto stratégie prospievajú nielen tým, ktorí čelia prekážkam, ale aj zlepšujú celkový proces vyučovania a učenia. Napríklad ponuka ústnych, písomných alebo digitálnych verzií skúšky môže byť prospešná pre študenta s ťažkosťami s čítaním, ako aj pre niekoho, kto sa jednoducho lepšie učí ústnym prejavom alebo technológiou. UD vo vzdelávaní umožňuje riešiť rozmanitosť bez označovania študentov.

V rámci projektu D2F bola UD jedným z hlavných princípov. To sa odrazilo v dizajne vzdelávacích materiálov, ako sú MOOC a Toolkit, čím sa zabezpečuje, že sú dostupné v prístupných a zrozumiteľných formátoch pre všetkých. Aktivity rozvíjané počas LTT boli tiež plánované podľa týchto princípov, čím sa zabezpečilo, že PwD sa môžu zúčastniť za rovnakých podmienok. Okrem toho boli realizované audity digitálnej prístupnosti, inkluzívne jazykové hodnotenia, začlenenie multiformátových zdrojov a školenia o UD pre učiteľov a technický personál. Tieto kroky nielenže spĺňali technické kritériá prístupnosti, ale tiež podporovali organizačnú kultúru viac zameranú na rozmanitosť.

UD v D2F nebola obmedzená len na materiálne alebo technologické aspekty, ale ovplyvnila aj metodologický a etický dizajn projektu. Týmto spôsobom podporila inštitucionálnu kultúru citlivejšiu na rozmanitosť, podporila odstránenie postojových bariér a posilnila kapacitu zúčastnených univerzít stať sa skutočne inkluzívnymi priestormi. Konkrétnym príkladom bolo začlenenie dynamiky spolutvorby, v ktorej študenti, pedagógovia a osoby so zdravotným postihnutím spolupracovali na navrhovaní nástrojov a obsahu, čo dokazuje, že UD je tiež rámec spolupráce, ktorý dáva hlas tradične marginalizovaným aktérom.

Ako zdôrazňujú Meyer a kol. (2014), UD nie je len technika prístupnosti, ale stratégia pre spravodlivosť. V tomto zmysle sa D2F zhoduje s

transformačnou pedagogikou, ktorá nielenže uznáva rozmanitosť, ale oslavuje ju ako zdroj inovácií, spravodlivosti a demokratickej legitimity. To znamená pochopenie, že zmena nie je obmedzená len na technické úpravy, ale vyžaduje širšiu kultúrnu transformáciu v tom, ako sa učenie, vyučovanie a úloha vzdelávacích inštitúcií v spoločnosti chápu.

Skúsenosť s D2F zdôrazňuje, že aplikácia tohto paradigmu presahuje okamžité výhody dostupnosti. Jeho účinky zasahujú celú vzdelávaciu komunitu, podporujúc flexibilnejšie, odolnejšie a inovatívnejšie prostredie. Zúčastnené univerzity nielenže dosiahli dostupnejšie materiály, ale tiež vybudovali organizačné kapacity na udržanie týchto praktík v budúcnosti, čím dokazujú, že UD nie je jednorazovým zdrojom, ale udržateľnou inštitucionálnou stratégiou.

2.3. Prístupnosť

Prístupnosť je základným princípom sociálneho modelu zdravotného postihnutia a jedným zo základných pilierov zabezpečenia plného uplatňovania ľudských práv. Nie je to len technická záležitosť, ale nevyhnutná podmienka rovnosti, autonómie a aktívnej účasti vo všetkých oblastiach života, bez ohľadu na to, či má človek zdravotné postihnutie alebo nie. Na medzinárodnej normatívnej úrovni CDPD zakotvuje tento princíp v článku 9, ktorý stanovuje, že štáty zmluvné strany musia prijať primerané opatrenia na zabezpečenie toho, aby PwD mohli mať rovnaký prístup k fyzickému prostrediu, doprave, informáciám, komunikácii a ďalším zariadeniam a službám otvoreným alebo poskytovaným verejnosti.

Z tohto pohľadu musí byť prístupnosť chápaná v jej univerzálnom rozmere, teda ako stav, ktorý prospieva každému, bez ohľadu na jeho osobné okolnosti. Zahŕňa nielen fyzické alebo architektonické aspekty, ale aj kognitívne, senzorické, komunikačné, digitálne a postojové rozmery. Ako poukazuje právnik Rafael de Asís (2020), náš koncept sa vzťahuje na "podmienku, že prostredie, tovary, produkty, služby a práva musia spĺňať, aby umožnili prístup a užívanie všetkým ľuďom, čím sa odstránia prekážky, ktoré bránia plnej účasti" (s. 3). Táto definícia presahuje fyzickú alebo architektonickú prístupnosť a zahŕňa komplexný pohľad zahŕňajúci právne, sociálne a symbolické rozmery. V rámci sociálneho modelu zdravotného postihnutia sa prístupnosť stáva nevyhnutnou podmienkou efektívneho

uplatňovania ľudských práv, pretože bez nej nie je možné zaručiť rovnosť príležitostí, osobnú autonómiu a aktívnu účasť na živote komunity.

V oblasti vzdelávania je prístupnosť nevyhnutnou požiadavkou na dosiahnutie práva na inkluzívne vzdelávanie. Článok 24 CDPD uvádza, že vzdelávacie prostredie musí byť prístupné a že je potrebné prijať opatrenia na podporu PwD v rozvoji ich potenciálu, sebavedomia a plnej účasti. To zahŕňa dostupnosť prispôsobených materiálov, asistenčných technológií, prístupných fyzických prostredí, pedagógov vyškolených v inklúzii a inštitucionálnych politík citlivých na rozmanitosť.

Pedagogicky zabezpečenie prístupnosti znamená diverzifikovať spôsoby prezentácie informácií, umožniť viaceré formy účasti a vyjadrenia, používať jednoduchý jazyk, používať vizuálne a sluchové pomôcky, navrhovať alternatívne hodnotenia a odstraňovať komunikačné bariéry. Zahŕňa to tiež budovanie inštitucionálnej kultúry, ktorá si cení rozdielnosť, podporuje rešpekt a aktívne podporuje rovnosť.

V rámci projektu D2F bola prístupnosť koncipovaná ako priečny princíp. Od navrhovania školiacich aktivít až po vývoj intelektuálnych výstupov boli prioritou prístupné nástroje, viackanálové formáty, digitálne platformy kompatibilné s asistenčnými technológiami, ľahko čitateľné materiály a audiovizuálne zdroje s titulkami. Okrem toho sa LTT konali v plne prístupných fyzických priestoroch s individuálnou podporou podľa potrieb každého účastníka.

Nakoniec záväzok k prístupnosti v D2F ovplyvnil nielen pedagogický dizajn, ale aj transformáciu samotných zúčastnených inštitúcií. Prostredníctvom interných procesov reflexie, neustáleho školenia a dialógu s odbornými organizáciami pre zdravotne postihnuté univerzity a partnerské subjekty posilnili svoju schopnosť stať sa inkluzívnejším, udržateľnejším a ľudskoprávnym prostredím.

2.4. Účasť a posilnenie postavenia

Plná a efektívna účasť spolu s posilnením sú základnými rozmermi sociálneho a vzdelávacieho začlenenia osôb so zdravotným postihnutím. Z pohľadu sociálneho modelu a ľudských práv účasť neznamená len byť prítomný alebo informovaný, ale mať prostriedky, uznanie a nevyhnutné

podmienky na zmysluplné ovplyvňovanie procesov, ktoré ovplyvňujú vlastný život. V tejto súvislosti článok 4.3 CDPD ustanovuje, že štáty zmluvné strany musia úzko konzultovať so zdravotnými ohrozeniami a aktívne ich zapájať do vývoja a implementácie politík, ktoré sa ich týkajú.

Účasť navyše nie je obmedzená len na inštitucionálnu sféru. Má pedagogické, komunitné a osobné rozmery, ktoré priamo spochybňujú, ako sa vzdelávanie praktizuje. Ako zdôrazňuje UNESCO (2020, s. 200), inkluzívny vzdelávací systém musí zabezpečiť, aby všetci študenti – bez ohľadu na ich pôvod, situáciu alebo schopnosti – aktívne participovali na všetkých aspektoch vzdelávacieho procesu. Táto účasť zahŕňa efektívne zapájanie sa do budovania poznatkov, rozhodovanie o vlastnom učení a prispievanie k rozvoju spravodlivejšieho a inkluzívnejšieho vzdelávacieho prostredia.

Posilnenie je zase proces, prostredníctvom ktorého jednotlivci získavajú alebo posilňujú schopnosť prevziať kontrolu nad svojím životom, uplatniť svoje práva a transformovať svoju realitu. Ako to konceptualizoval Zimmerman (2000), posilnenie sa prejavuje na individuálnej, organizačnej a komunitnej úrovni. Vo vzdelávaní sa to prejavuje procesmi sebauvedomenia, agentúry, rozvoja kritických zručností a budovania podporných sietí.

Autori ako Paulo Freire (1970) zdôrazňujú oslobodzujúci rozmer vzdelávania, ktorý je koncipovaný ako akt slobody. V jeho pedagogike utláčaných sa posilnenie prejavuje prostredníctvom horizontálneho dialógu, problematizácie reality a rozvoja kritického vedomia. Z tohto pohľadu sú účasť a posilnenie nevyhnutnými podmienkami pre transformačné vzdelávanie, ktoré nielen prenáša obsah, ale tiež prispieva k demokratizácii poznania a sociálnej spravodlivosti.

Projekt D2F tieto princípy integroval priečne. Od fázy návrhu podporuje aktívnu účasť PwD vo všetkých fázach: hodnotenie potrieb, spolunavrhovanie aktivít, realizácia pilotných projektov, analýza výsledkov a formulácia odporúčaní. Táto účasť bola skutočná, štruktúrovaná a uznaná, čo viedlo ku kolektívnemu vlastníctvu procesu a posilnilo legitímnosť projektu.

Ďalej D2F podporuje posilnenie prostredníctvom metodológií, ktoré podporujú autonómiu, kritické myslenie a spoluprácu. Boli použité nástroje ako Design Thinking, učenie založené na výzvach a Service-learning, ktoré stavajú študentov do pozície protagonistov učenia a činiteľov zmeny. Tieto

stratégie umožnili ľuďom s ľuďmi nielen pristupovať k poznatkom, ale aj ich vytvárať, spochybňovať a transformovať.

V súlade s cieľmi udržateľného rozvoja, najmä SDG 4.5 (odstránenie rozdielov vo vzdelávaní) a SDG 16.7 (zabezpečenie inkluzívneho a participatívneho rozhodovania), D2F dokazuje, že účasť a posilnenie nie sú len doplnkami, ale nevyhnutnými podmienkami na dosiahnutie skutočne inkluzívneho vzdelávania.

Napokon projekt posilnil inštitucionálne posilnenie tým, že zvýšil povedomie medzi pedagógmi, administrátormi a tvorcami politík o dôležitosti aktívneho počúvania, uznávaní rôznych foriem poznatkov a zdieľaní rozhodovacej právomoci. Týmto spôsobom D2F prispel nielen k transformácii jednotlivcov, ale aj k transformácii vzdelávacích štruktúr.

2.5. Inklúzia

Inklúzia je štrukturálnym princípom a etickým a politickým cieľom vo vzdelávaní, najmä ak je riešená zo sociálneho modelu zdravotného postihnutia a prístupu založeného na ľudských právach. Na rozdiel od integrácie, ktorá sa riadi adaptívnou logikou zameranou na deficit, inklúzia vyžaduje transformáciu vzdelávacieho systému ako celku, aby sa zabezpečilo, že všetci ľudia, bez ohľadu na svoje charakteristiky či podmienky, sa môžu učiť, zúčastňovať sa a prosperovať na rovnakej úrovni (Booth & Ainscow, 2011).

Ako už bolo spomenuté, CDPD v článku 24 ustanovuje právo osôb so zdravotnými postihnutiami na prístup k inkluzívnemu, spravodlivému a kvalitnému vzdelávaniu v rámci všeobecného vzdelávacieho systému, namiesto segregovaných prostredí. Táto povinnosť zahŕňa okrem iného poskytovanie primeraných úprav, individuálnej podpory a účinných opatrení na odstránenie prekážok. Zahrnutie teda nie je ďalším zdrojom alebo kompenzačným opatrením, ale základnou podmienkou na naplnenie práva na vzdelanie.

Z tohto pohľadu inklúzia nezahŕňa len zmeny v fyzickej alebo technologickej dostupnosti, ale aj v inštitucionálnych kultúrach, politikách a pedagogických praktikách. Vyžaduje si to podporu spoločnej vízie hodnoty rozmanitosti, budovanie priateľských a spolupracujúcich vzdelávacích

komunít, kritické prehodnocovanie vylučujúcich štruktúr a prijímanie metodológií, ktoré uznávajú viaceré spôsoby učenia a bytia vo svete (Echeita, 2013).

Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj posilňuje túto víziu v SDG 4, ktorá vyzýva na "zabezpečenie inkluzívneho, spravodlivého a kvalitného vzdelávania a podporu celoživotných vzdelávacích príležitostí pre všetkých", s osobitným dôrazom na SDG 4.5, ktorý si kladie za cieľ odstrániť rozdiely vo vzdelávaní na všetkých úrovniach. Inklúzia je tiež spätá s SDG 10, ktorý podporuje znižovanie nerovností v rámci a medzi krajinami, pričom uznáva vzdelávanie ako kľúčový nástroj na dosiahnutie tohto cieľa.

Pedagogicky sa inklúzia prejavuje v praktikách ako UDL, kooperatívne učenie, formujúce hodnotenie, pozornosť rôznym tempám učenia a podporu školského prostredia založeného na rešpekte a spravodlivosti. Zahŕňa prechod od modelu, v ktorom sa študent musí prispôsobiť prostrediu, k modelu, v ktorom je prostredie prispôsobené tak, aby vítalo a vážilo si všetkých študentov.

V rámci projektu D2F bola inklúzia riešená ako priečny princíp, ktorý riadi metodologický dizajn aj organizačnú kultúru. Pilotné skúsenosti vyvinuté zúčastnenými univerzitami zaviedli inkluzívne stratégie, ako je interdisciplinárne učenie, personalizované vzdelávacie procesy, digitálna a komunikačná dostupnosť, oceňovanie rozmanitosti v pracovných tímoch a spravodlivá účasť v rozhodovacích priestoroch.

D2F tiež podporuje vzdelávanie učiteľov zamerané na zlepšenie inkluzívnych kompetencií, prehodnocovanie predsudkov a stereotypov a implementáciu otvorených a dostupných pedagogických zdrojov. Tieto kroky posilnili schopnosť inštitúcií prejsť vnútornou transformáciou, rozvíjajúc kritickejší, citlivejší a na právach založený pohľad na osoby s ľuďmi s ľuďmi.

Na záver, inklúzia v D2F bola tiež chápaná ako komunitná a relačná prax. Medzi univerzitami, organizáciami tretieho sektora a PwD boli vytvorené spolupracujúce siete, ktoré podporovali logiku spoločnej zodpovednosti a vzájomného učenia sa. Tento prístup umožnil artikuláciu technických znalostí, skúsenostnej expertízy a inovatívnych návrhov pri spoločnej tvorbe spravodlivejších a udržateľnejších vzdelávacích riešení.

2.6. Prístup založený na právach a ľudské práva

Prístup založený na ľudských právach je normatívny a etický rámec, ktorý uznáva všetkých ľudí, v tomto prípade osoby so spoločným postihnutím, ako držiteľov práv – nie ako príjemcov pomoci, ochrany alebo dobrej vôle. Vo vzdelávaní tento prístup mení tradičnú logiku intervencie tým, že študentov stavia do pozície aktívnych subjektov schopných participovať, rozhodovať a požadovať spravodlivé a vhodné podmienky pre ich komplexný rozvoj. Vzdelanie z tohto pohľadu nie je výsadou, ale univerzálnym právom, nedeliteľným a vzájomne závislým od iných základných práv.

CDPD je najpokročilejším medzinárodným prístrojom v tejto oblasti. Prijatý Valným zhromaždením OSN v roku 2006, predstavuje historický míľnik tým, že začlenil sociálny model postihnutia a vyhlásil povinnosť štátov zaručiť prístup k inkluzívnemu, spravodlivému a kvalitnému vzdelávaniu prostredníctvom primeraných úprav a primeranej podpory (OSN, 2006). Ako bolo uvedené, článok 24 zaručuje právo ľudí so zdravotným postihnutím na vzdelávanie bez diskriminácie, na rovnakom základe ako ostatní, pričom podporuje rešpekt k rozmanitosti, ľudskému potenciálu, plnej účasti a celoživotnému vzdelávaniu.

Uplatňovanie prístupu založeného na právach vo vzdelávaní znamená uznanie, že právo na vzdelanie nie je naplnené iba formálnym prístupom k systému. Zahŕňa tiež podmienky, ktoré zabezpečujú trvalú účasť a spravodlivé ukončenie štúdia. Táto komplexná vízia si vyžaduje dostupnosť vhodných zdrojov, prístupnosť vo všetkých dimenziách a prispôsobivosť vzdelávacích procesov rozmanitosti študentov. Táto logika bola systematizovaná v rámci “4 A” – dostupnosť, prístupnosť, prijateľnosť a prispôsobivosť – navrhnutý bývalou špeciálnou spravodajkyňou pre právo na vzdelanie Katarinou Tomaševski a schválený Úradom vysokého komisára pre ľudské práva (OHCHR, 2012). Tento rámec poskytuje užitočný normatívny nástroj na usmerňovanie inkluzívnych politík vysokoškolského vzdelávania z pohľadu ľudských práv.

Prístup založený na právach je tiež úzko spätý s Agendou 2030 a SDGs, najmä SDG 4 (kvalitné vzdelávanie), SDG 5 (rodová rovnosť) a SDG 10 (znižovanie nerovností). Všetky vyzývajú štáty, aby zavádzali inkluzívne, participatívne a na ľudí zamerané vzdelávacie politiky, so zvláštnym dôrazom na historicky vylúčené skupiny, ako sú osoby so zdravotným postihnutím.

Z pedagogického hľadiska znamená práca s prístupom založeným na právach uznanie triedy ako politického a transformačného priestoru, kde musí byť zaručená účasť, uznanie rozdielov, dôstojnosť pri učení a spravodlivosť v učebných osnovách. Zahŕňa tiež školenie pedagógov v oblasti ľudských práv, nediskriminačného hodnotenia, demokratického riadenia triedy a používania materiálov, ktoré rešpektujú kultúrnu, funkčnú a jazykovú rozmanitosť.

V kontexte projektu D2F bol prístup založený na právach vodítkom pre všetky akcie. Od svojho vzniku bol D2F prezentovaný ako konkrétna odpoveď na medzinárodné požiadavky na inkluzívnejšie, dostupnejšie a demokratickejšie vysokoškolské vzdelávanie. PwD boli uznaní ako držitelia práv, nie ako príjemcovia, a aktívne sa zúčastňujú na procesoch spoluvytvárania, implementácie a hodnotenia.

Okrem toho D2F vyvinulo inštitucionálne kapacity na presadzovanie práv: vzdelávacie materiály so zameraním na práva boli vytvorené, na univerzitách podporované etické debaty a boli vytvorené aliancie s organizáciami brániacimi práva osôb so zdravotnými postihnutiami. Tieto stratégie nielenže zlepšili pedagogické procesy, ale ovplyvnili aj vnútorné politiky zúčastnených inštitúcií.

Stručne povedané, uplatňovanie perspektívy ľudských práv vo vysokoškolskom vzdelávaní – a konkrétne v rámci D2F – znamená posunúť sa za hranice iba asistenčných a paternalistických praktík a budovať akademické komunity, ktoré uznávajú, chránia a podporujú práva všetkých ľudí. Len takto bude možné posunúť sa smerom k spravodlivej, rovnejšej a dôstojnejšej spoločnosti.

3. Naše skúsenosti: Pilotné projekty vyvinuté univerzitami

V rámci D2F partnerské univerzity — Universidade da Coruña (Španielsko), Vilniaus Kolegija (Litva) a Technická univerzita v Košiciach (Slovensko) — vyvinuli pilotné skúsenosti zamerané na praktickú aplikáciu metodologických a pedagogických princípov podporovaných projektom. Tieto pilotné projekty boli realizované ako súčasť WP4 a predchádzali im školiace aktivity vyvinuté v rámci LTT, ktoré boli koncipované ako kľúčové priestory pre prenos vedomostí, budovanie kapacít učiteľského zboru a vzájomné vzdelávanie medzi partnermi.

Návrh a implementáciu týchto skúseností podporili školiace rámce poskytované COCEMFE a CreaD, ktoré vybavili konzorcium základnými pedagogickými nástrojmi, vzdelávacími zdrojmi a metodologickými prístupmi. Na základe tejto podpory každá univerzita navrhla a uskutočnila pilotný projekt, prispôsobil ho svojej inštitucionálnej realite a profilu akademickej komunity, pričom vždy zostávala aktívna účasť osôb so zdravotným postihnutím v jadre.

Stojí za zmienku, že každá univerzita spolupracovala so sociálnymi organizáciami spojenými s oblasťou zdravotného postihnutia vo svojich príslušných národných kontextoch. Tieto aliancie boli nevyhnutné na zabezpečenie relevantnosti, kvality a dopadu pilotných projektov tým, že štruktúrne začlenili odborníkov so skúsenosťami ako aktívnych aktérov do návrhu, implementácie a hodnotenia školiacich procesov. Tento prístup

posilnil inkluzívny a participatívny charakter projektu tým, že hlasy ľudí so spoločným postihnutím sa postavili do centra vzdelávacieho procesu.

Táto kapitola predstavuje syntézu troch pilotných projektov, pripravenú tímami každej univerzity. Každý z nich načrtáva ciele školenia, fázy procesu, aplikované metodologické stratégie, dosiahnuté úspechy a získané skúsenosti, s osobitným dôrazom na ich súlad s princípmi projektu a ich potenciál na prenosnosť.

Nakoniec je stručne predstavená jedna z hlavných metodológií použitých v troch pilotných projektoch: prístup Dizajnového myslenia aplikovaný na sociálne projekty. Táto metodológia bude rozobraná v nasledujúcej podsekcii vzhľadom na jej hodnotu ako nástroja na podporu inkluzívnych, spolupracujúcich a na človeka zameraných procesov.

3.1. Dizajnové myslenie v sociálnych projektoch

3.1.1 Koncept a pôvod Dizajnového myslenia

Dizajnové myslenie; Design Thinking (ďalej DT) získal na význame ako metodológia, ktorá presahuje hranice disciplín a poskytuje štruktúrovaný, no flexibilný spôsob riešenia zložitých problémov. Vo svojej recenzii Panke (2019) charakterizuje DT ako "(...) nastavenie mysle, proces a súbor metód a techník, ktoré možno aplikovať na nejasné, zložité problémy" (s. 282). Tento pohľad podčiarkuje trojitú povahu DT: je to súčasne spôsob myslenia, sekvencia iteratívnych krokov a súbor konkrétnych nástrojov na prax.

Dôležitosť tejto charakteristiky spočíva v jej prispôsobivosti. DT nie je viazaný na jednu profesiu alebo oblasť, ale môže sa aplikovať v rôznych kontextoch, od technologických inovácií až po spoločenské výzvy. Jeho iteratívny cyklus empatie, definovania problémov, tvorby nápadov, prototypovania a testovania odráža odklon od lineárnych modelov riešenia problémov. Panke (2019) zdôrazňuje, že DT "vzniklo v dizajnérskych disciplínach, ale dnes sa čoraz viac uplatňuje vo vzdelávaní, podnikaní a iných sektoroch spoločnosti" (s. 283). Toto rozšírenie demonštruje všestrannosť metodológie a kladie základy pre jej adaptáciu v inkluzívnych projektoch, ako je D2F.

DT je obzvlášť relevantná v kontextoch, ktoré vyžadujú účasť a kreativitu v neistote. Metodológia, podľa Pankeho (2019), "má za cieľ vytvárať

inovatívne riešenia, ktoré sú zamerané na človeka, vyvažujúc žiadanosť, uskutočniteľnosť a životaschopnosť" (s. 284). Táto rovnováha vysvetľuje, prečo je DT vhodný pre vzdelávacie a sociálne iniciatívy, ktoré potrebujú integrovať ľudské potreby s praktickou implementáciou. Pre D2F je zameranie na žiaducnosť — riešenia, ktoré si ľudia s ľuďmi cenia a potrebujú — v súlade s princípmi MCP a CRPD.

3.1.2 Dizajnové myslenie aplikované na sociálne projekty

Keď sa DT rozšíri za hranice svojich pôvodných oblastí, preukazuje významnú hodnotu pri riešení zložitých sociálnych výziev. Panke (2019, s. 289) vysvetľuje, že metodológia je obzvlášť účinná v kontextoch, kde je potrebná spolupráca naprieč disciplínami a zapojenie sa do reálnych problémov. To ju robí veľmi relevantnou pre sociálne projekty, ktoré často zahŕňajú univerzity, mimovládne organizácie, komunity a osoby so zdravotným postihnutím na spoločnej tvorbe riešení.

DT vo vzdelávacom a sociálnom prostredí prináša účastníkom aj transformačný rozmer. Ako Panke (2019, s. 289–290) poznamenáva, metodológia integruje kognitívne, sociálne a emocionálne aspekty učenia, čím pomáha účastníkom rozvíjať empatiu, odolnosť a tvorivú sebadôveru. V tomto zmysle sociálne projekty využívajúce DT nielenže prinášajú inovatívne výstupy, ale tiež posilňujú jednotlivcov, aby sa stali aktívnymi prispievateľmi a aktérmi zmien vo svojich komunitách.

Ďalším dôležitým aspektom, ktorý zdôrazňuje Panke (2019, s. 291), je, že DT nie je obmedzené len na generovanie nápadov, ale vyžaduje ich praktické testovanie, kde sa neúspech preformuluje ako príležitosť na učenie. Tento iteratívny a experimentálny proces zabezpečuje, že riešenia vyvinuté s PwD sú založené na prežitých skúsenostiach a zostávajú prispôsobivé reálnym potrebám.

K tomuto pohľadu Brown (2009) tvrdí, že DT funguje ako most medzi tým, čo ľudia chcú a potrebujú, a tým, čo je technologicky uskutočniteľné a ekonomicky životaschopné. V tomto ohľade spočíva sila metodológie v jej schopnosti transformovať abstraktné myšlienky na praktické výsledky, ktoré dosahujú rovnováhu medzi žiaducosťou, uskutočniteľnosťou a životaschopnosťou. Tento pohľad posilňuje užitočnosť DT v sociálnych projektoch, kde inovatívne nápady musia nielen reagovať na ľudské potreby, ale byť aj realistické a udržateľné.

Na záver, DT prispieva k sociálnym projektom podporou interdisciplinárnej spolupráce, posilňovaním účastníkov prostredníctvom spolutvorby a vytváraním riešení, ktoré sú inovatívne, praktické a spoločensky zmysluplné. Jeho schopnosť integrovať empatiu, kreativitu a experimentovanie ho robí obzvlášť vhodným pre inkluzívne iniciatívy, ako je D2F.

3.1.3 Implementácia Dizajnového myslenia v projekte Design2Freedom

V rámci projektu D2F zohral CreaD kľúčovú úlohu pri adaptácii DT do kontextu inkluzívneho vysokoškolského vzdelávania. Jeho zapojenie zabezpečilo, že metodológia nebola zavedená ako generický inovačný nástroj, ale ako rámec priamo prepojený s princípmi MCP a UD, v súlade so širšími cieľmi CRPD a SDGs. DT tak bol zakorenený ako transverzálny prístup, ktorý riadil vzdelávacie aktivity, medzinárodné výmeny a pilotné projekty vyvinuté partnerskými univerzitami.

Počas LTT CreaD facilitoval workshopy, ktoré predstavili DT ako spôsob myslenia aj štruktúrovaný proces. Účastníci boli školení v metódach ako mapovanie empatie, kolaboratívna tvorba myšlienok a rýchle prototypovanie. Na stretnutiach sa zdôraznila dôležitosť spolutvorby s osobami s ľuďmi s ľuďmi, ktoré umožňujú študentom a pedagógom na vlastnej koži zažiť, ako inkluzívny dizajn vyžaduje integráciu rôznych perspektív. Týmto spôsobom sa DT stal prostriedkom na operacionalizáciu účasti, čím zabezpečil, že PwD boli zapojení nielen ako koncoví používatelia, ale aj ako spolutvorcovia riešení.

Implementácia DT v pilotných projektoch poskytuje konkrétne príklady jeho prínosu pre D2F. Na VIKO bol formát hackathonu explicitne štruktúrovaný okolo cyklu DT. Tímy zložené zo študentov, osôb so zdravotným postihnutím a mimovládnych organizácií prechádzali fázami empatie, tvorby myšlienok, prototypovania a testovania. To viedlo k inovatívnym návrhom ako “Sounding Direction” a “Sense Way”, ktoré riešili skutočné potreby prístupnosti prostredníctvom praktických a kreatívnych riešení. Proces tiež zdôraznil hodnotu tímovej práce, iterácie a spätných väzieb, ktoré sú pre DT kľúčové.

Na UdC pilotný projekt Design4Occupation integroval DT do učebného plánu ergoterapie. Prváci boli vedení identifikovať výzvy predstavené osobami s ľuďmi s ľuďmi a spoločne vytvárať riešenia prostredníctvom iteratívnych cyklov tvorby nápadov a prototypovania. Výsledky sa pohybovali

od inkluzívnych pohárov s kockami až po prenosné rampy, pričom každá priamo reagovala na špecifické prekážky v prístupnosti. Začlenením DT do akademických predmetov UdC nielenže vytvoril inovatívne prototypy, ale tiež podporil u študentov myslenie a zručnosti potrebné pre inkluzívnu a participatívnu profesionálnu prax.

TUKE tiež aplikoval DT vo svojich pilotných aktivitách, najmä v spolupráci s Bezbariérovým centrom. Tu interdisciplinárne študentské tímy spolupracovali s PwD na navrhovaní riešení, ktoré riešili výzvy prístupnosti a spoluúčasti. Proces zdôraznil dôležitosť výskumu založeného na empatii a spolupracujúceho tvorivého navrhovania, čím posilnil inštitucionálny záväzok TUKE k inklúzii. DT slúžil ako metodológia, ktorá usmerňovala spoluprácu naprieč disciplínami a zároveň zachovávala zameranie na reálne potreby identifikované PwD.

Vo všetkých týchto pilotných projektoch DT preukázal svoju hodnotu ako viac než len súbor techník: stal sa pedagogickým postojom, ktorý podporoval experimentovanie, riskovanie a iteratívne učenie. Účastníci uviedli, že metodológia im umožnila preformulovať výzvy ako príležitosti a vidieť obmedzenia ako zdroje kreativity. To odráža transformačnú úlohu DT v D2F, kde inovácia nebola chápaná len ako technologická novinka, ale ako vytváranie prostredí, v ktorých môžu ľudia so zdravotnými postihnutiami aktívne formovať svoje vlastné vzdelávacie a spoločenské kontexty.

Na záver, použitie DT v D2F ilustruje potenciál inkluzívneho vysokoškolského vzdelávania ako laboratórium pre sociálne inovácie. Integráciou empatie, spolupráce a iterácie do všetkých fáz pilotných projektov projekt ukázal, že inkluzívne vzdelávanie vyžaduje participatívne metodológie. DT poskytol konzorciu spoločný jazyk a proces pre spoluvytváranie, čím posilnil osoby so spoločným postihnutím, študentom, pedagógom a mimovládnym organizáciám, aby spoločne navrhovali riešenia, ktoré sú inovatívne, uskutočniteľné a spoločensky relevantné.

3.2. Pilotný projekt Vilniuskej univerzity aplikovaných vied (Litva)

Pilotný projekt VIKO, súčasť iniciatívy Design2Freedom (D2F) financovaného Erasmus+, bol navrhnutý na podporu dizajnu zameraného na človeka a

inkluzívneho vzdelávania vo vysokoškolskom vzdelávaní. Bol realizovaný v spolupráci s mimovládnymi organizáciami ako Litovská autistická asociácia "Lietaus vaikai" ("Deti dažďa"), Litovský zväz nevidiacich a zrakovo postihnutých (Litva) a mimovládnou organizáciou "Draugiški autizmui" ("Priateľský k autizmu").

Pilotný projekt mal za cieľ preklenúť priepasť medzi akademickou teóriou a reálnymi výzvami, ktorým čelia ľudia so zdravotným postihnutím. Pilotný projekt bol štruktúrovaný okolo troch hlavných častí: komunitného školiaceho seminára, viacdňového hackathonu a kurzu založeného na Moodle o aktívnych vzdelávacích metodológiách. Tieto zložky boli starostlivo navrhnuté tak, aby zapojili študentov, pedagógov a administratívny personál do komplexného vzdelávacieho zážitku, ktorý kládol dôraz na empatiu, inovácie a spoluprácu.

Pilotný projekt začal seminárom s názvom "Rozumieme rovnako tomu, čo znamená inklúzia vo vysokoškolskom vzdelávaní?", ktorý spojil lektorov VIKO, administratívny personál a študentov z rôznych fakúlt. Seminár obsahoval prezentácie o univerzálnom dizajne pre učenie (UDL) a neurodiverzite, vrátane silného svedectva bývalej študentky VIKO s autizmom a jej matky, ktorá má ADHD. Táto sekcia zdôraznila dôležitosť empatie, etickej reakcie a vytvárania bezpečného akademického prostredia. Položila základy pre širšie ciele pilotného projektu tým, že zvýšila citlivosť akademickej komunity na životné skúsenosti študentov so zdravotným postihnutím.

Druhou a najnáročnejšou časťou pilotného projektu bol trojdňový hackathon konaný od 12. do 14. mája 2025. Toto podujatie spojilo 38 študentov (vrátane 3 osôb so zdravotným postihnutím), 14 lektorov (2 so zdravotným postihnutím) a zástupcov mimovládnych organizácií. Účastníci boli rozdelení do 6 interdisciplinárnych tímov a dostali za úlohu vypracovať praktické riešenia reálnych výziev predstavených partnerskými organizáciami.

Všetky výzvy vychádzali zo skutočných skúseností a potrieb každodenného života. Výzvy, ktorým čelia nevidiaci alebo slabozrakí. Relevantné aj pre ľudí s kognitívnym postihnutím alebo poruchou autistického spektra:

1. Keď autobus príde na zastávku, slepý alebo slabozraký človek nevie, čo to je.
2. Nevidiaca alebo slabozraká osoba má problém nájsť vstup do inštitúcie.
3. Banky a inštitúcie často používajú systémy správy fronty. Okrem

ovládania dotykovou obrazovkou nevidiaci alebo slabozrakí ľudia nevidia tabuľu ani nevedia, kedy je ich rad vidieť poradcu. Nevidia čísla boxov.

4. Slepí alebo slabozrakí ľudia majú problém orientovať sa vo veľkých budovách a klinikách (napr. klinika Santara) a môžu sa ľahko stratiť. Ľudia so zrakovým postihnutím nevedia čítať šípky ani značky v miestnosti.

5. Výzva, ktorej čelia ľudia s ASD, ADHD a inými neviditeľnými postihnutiami. Používam teóriu lyžičiek na vývoj aplikácie na riadenie energetických hladín (sily). Aplikácia by mala pomôcť vytvoriť dennú rutinu, kde sa každý krok meria podľa počtu výkrikov. Keď sa minie veľa lyžičiek, aplikácia by mala navrhnúť rôzne prestávky/techniky na obnovu energie, sebareguláciu, odpočinok, relaxáciu.

6. Študenti so zdravotným postihnutím a/alebo so špeciálnymi potrebami sa musia obrátiť na VIKO o pomoc so štúdiom. Vyviňte aplikáciu na komunikáciu medzi študentom a špecialistom na špeciálnu pomoc na vysokej škole. Aplikácia by mala obsahovať formulár na registráciu potrieb.

Zhrnuté, tieto výzvy zahŕňali zlepšenie dostupnosti verejnej dopravy, navigácie vo veľkých budovách a systémov riadenia radu v inštitúciách, ako aj riešenie potrieb osôb s autizmom a ADHD prostredníctvom nástrojov na riadenie energie založených na “teórii lyžičiek”.

Hackathon nasledoval štruktúrovaný program, ktorý zahŕňal teoretické sedenia o DT, UDL a usmerneniach pre prístupnosť webového obsahu (WCAG), po ktorých nasledovala intenzívna tímová práca podporovaná mentormi. Podujatie vyvrcholilo prezentáciou prototypu, ktorú hodnotil panel odborníkov z akademickej a občianskej spoločnosti. Víťazný tím vyvinul prototyp “Sounding Direction”, ktorý mal pomôcť zrakovo postihnutým identifikovať prichádzajúce autobusy. Medzi ďalšie významné projekty patrili “Sense Way”, ktorý sa zaoberal prístupnosťou v systémoch frontov, a “Takto”, ktorý sa zameriaval na orientačné pomôcky vo veľkých budovách. Tieto projekty preukázali kreativitu a odhodlanie študentov riešiť reálne problémy prostredníctvom inkluzívneho dizajnu.

Trojdňový hackathon bol integrovaný do študijného procesu ako súčasť kurzu Praktická prax informačných aktivít v študijnom programe Informačné systémy na Fakulte elektroniky a informatiky.

Treťou súčasťou pilotného projektu bol kurz Moodle sprístupnený komunite VIKO. Tento kurz poskytol teoretický obsah a úlohy sebahodnotenia aktívnych vzdelávacích metodológií, vrátane UDL, PCM a dizajnového myslenia. Slúžil ako centrum zdrojov pre účastníkov hackathonu a širšie publikum pedagógov a administrátorov, čím posilňoval vzdelávacie ciele pilotného projektu. Kurz tiež obsahoval odkazy na odporúčané nástroje a metodické materiály, aby účastníci mali prístup k komplexným zdrojom na podporu ich učenia.

Pilotný projekt bol hodnotený pomocou zmiešaného prístupu, ktorý kombinoval kvantitatívne prieskumy a kvalitatívnu spätnú väzbu. Hodnotiace kritériá zahŕňali inováciu, sociálny dopad, technickú a ekonomickú uskutočniteľnosť a jasnosť prezentácie. Výsledky boli jednoznačne pozitívne. Spokojnosť študentov bola v priemere 4,14 z 5, pričom 90,9 % študentov sa cítilo ako aktívni účastníci svojho vzdelávacieho procesu. Významných 97,7 % študentov súhlasilo, že potreby ľudí so zdravotným postihnutím boli dostatočne riešené, a 93,2 % považovalo vzdelávacie zdroje za vhodné a dostupné. Tieto výsledky poukazujú na efektívnosť pilotného projektu pri podpore inkluzívneho vzdelávacieho prostredia a podpore zapojenia študentov. Pilotný projekt tiež hodnotil dostupnosť vzdelávacieho prostredia a efektívnosť inkluzívnych metodológií. Kým 56,8 % študentov uviedlo, že nemajú predchádzajúce skúsenosti s dynamikou inkluzívneho učenia, 90,9 % cítilo, že ich hlas a potreby boli počas pilotného projektu ocenené. Priemerné hodnotenie toho, ako dobre boli aktivity prispôsobené individuálnym charakteristikám, bolo 3,77 z 5. Tieto zistenia zdôrazňujú dôležitosť navrhovania vzdelávacích zážitkov, ktoré reagujú na rozmanité potreby študentov.

Z pohľadu učebných osnov pilotný projekt integroval princípy dizajnu zameraného na človeka do rôznych akademických predmetov. Na Fakulte elektroniky a informatiky sa študenti programov Informačné systémy a softvérové inžinierstvo venovali aktivitám ako modelovanie obchodných procesov, testovanie prístupnosti a návrh interakcie človek-počítač. Tieto kurzy kládli dôraz na uplatňovanie štandardov WCAG a princípov univerzálneho dizajnu. Na Fakulte ekonómie sa študenti naučili plánovať a oceňovať projekty zamerané na zlepšenie prístupnosti pre osoby so zdravotným postihnutím. Tieto interdisciplinárne snahy zabezpečili, že ciele pilotného projektu boli zakorenené v rôznych akademických oblastiach a podporovali holistický prístup k inkluzívnemu vzdelávaniu.

Pilotný projekt tiež riešil širšie sociálne potreby posilnením spolupráce medzi vysokoškolským vzdelávaním a sociálnymi organizáciami. Existujúce postupy VIKO na individualizáciu študijného procesu pre študentov so špeciálnymi potrebami boli doplnené zameraním projektu D2F na aktívne metodológie a participatívny dizajn. Výzvy počas hackathonu vychádzali z reálnych skúseností, čo zabezpečilo, že vyvinuté riešenia boli relevantné a zároveň účinné. Tento prístup nielenže zlepšil vzdelávaciu skúsenosť, ale prispel aj k rozvoju praktických nástrojov, ktoré môžu zlepšiť každodenný život ľudí so zdravotným postihnutím.

Jedným z najvýznamnejších výsledkov pilotného projektu bola zvýšená schopnosť pedagógov aplikovať inkluzívne a participatívne metodológie. Priamym zapojením ľudí so zdravotným postihnutím a spoločným vytváraním riešení získali účastníci praktické zručnosti a hlbšie pochopenie dizajnu zameraného na človeka. Táto skúsenosť nielen obohatila ich profesionálny rozvoj, ale prispela aj k vytvoreniu inkluzívnejšieho akademického prostredia. Pilotný projekt podporil kultúru empatie, spolupráce a inovácií, čo je nevyhnutné pre budovanie inkluzívnych komunít.

Úspech pilotu bol ďalej zosilnený prostredníctvom komunikačných a šíriacich aktivít. Články a správy boli publikované na webových stránkach fakulty VIKO, ktoré zdôrazňovali hackathon a školenia. Tieto publikácie pomohli zvýšiť povedomie o dôležitosti inklúzie a predstavili inovatívne riešenia vyvinuté študentmi. Viditeľnosť výsledkov pilotného projektu prispela k jeho udržateľnosti a môže povzbudiť ďalšie inštitúcie k prijatiu podobných prístupov.

Čo sa týka zdrojov, pilotný projekt využil rôzne ľudské a materiálne zdroje. Počas celého projektu boli poskytované školenia a mentorstvo a počas hackathonu boli zriadené výrobné zariadenia prototypov. Účastníci dostali video príbehy od osôb so zdravotným postihnutím, ktoré im pomohli kontextualizovať výzvy. Boli tiež poskytnuté finančné stimuly a ocenenia na podporu účasti a uznanie výnimočných príspevkov. Tieto zdroje zohrali kľúčovú úlohu pri podpore pilotných aktivít a zabezpečení ich úspechu.

Hoci počas pilotného projektu neboli priamo použité žiadne asistenčné technológie, dôraz na prístupnosť a inkluzívny dizajn zabezpečil, že vyvinuté riešenia boli prispôsobené potrebám osôb so zdravotným postihnutím. Pilotný projekt zdôraznil dôležitosť navrhovania prostredí a nástrojov, ktoré sú inherentne prístupné, namiesto spoliehania sa výlučne na pomocné

zariadenia. Tento prístup podporuje nezávislosť a umožňuje jednotlivcom plne sa zapájať do akademického a spoločenského života.

Na záver, pilotný projekt VIKO v rámci projektu Design2Freedom úspešne preukázal potenciál dizajnu zameraného na človeka a inkluzívneho vzdelávania vo vysokoškolskom vzdelávaní. Kombináciou teoretických poznatkov s praktickou aplikáciou pilotný projekt umožnil študentom, pedagógom a sociálnym partnerom spoločne vytvárať riešenia, ktoré riešia reálne výzvy. Projekt nielenže zlepšil vzdelávaciu skúsenosť študentov so zdravotným postihnutím, ale tiež podporil kultúru empatie, spolupráce a inovácií v akademickej komunite. Vďaka komplexnému prístupu a silnému zapojeniu komunity pilotný projekt prispel k širšiemu cieľu budovania inkluzívnejšieho, spravodlivejšieho a udržateľnejšieho vzdelávacieho prostredia. Skúsenosti získané z tohto pilotného projektu môžu slúžiť ako vzor pre ďalšie inštitúcie, ktoré sa snažia zlepšiť svoje inkluzívne praktiky a podporovať sociálnu spravodlivosť vo vzdelávaní.

3.3. Pilot Universidade da Coruña (Španielsko)

UDC zaviedla pilotný projekt v rámci projektu D2F financovaného Erasmus+, ktorého cieľom je podporovať dizajn zameraný na človeka a inkluzívne vzdelávanie vo vysokoškolskom vzdelávaní prostredníctvom participatívnych metodológií. Pilotný projekt na UDC niesol názov ‘Design4Occupation: Pilotná štúdia projektu Design2Freedom na Universidade da Coruña na transformáciu učenia prostredníctvom inklúzie’ a prebiehal od februára do mája 2025.

Táto pilotná štúdia bola začlenená do prvého ročníka bakalárskeho štúdia ergoterapie (OT) na UDC, čím oslovila študentov na začiatku ich profesionálnej cesty. Zároveň vytvorila príležitosti na spoluprácu s účastníkmi z iných akademických odborov, vrátane počítačového inžinierstva, vzdelávacích vied, spoločenských vied, fyzioterapie a logopédie. Tento interdisciplinárny rozmer posilnil význam pilotného projektu a odrážal reálnu profesionálnu prax, kde je spolupráca naprieč odbormi kľúčová pre vytváranie inkluzívnych riešení.

Silnou črtou pilotného projektu bola spolupráca s ľuďmi s ľuďmi a mimovládnymi organizáciami. UDC spolupracovala s Galícijskou

konfederáciou osôb so zdravotným postihnutím (COGAMI) a Združením rodičov ľudí s detskou mozgovou obrnou v A Coruña (ASPACE Coruña), ktoré sú poprednými mimovládnymi organizáciami v oblasti zdravotného postihnutia v Galícii. Tieto organizácie uľahčovali priamy kontakt medzi študentmi a osobami so zdravotným postihnutím, čím zabezpečovali, že riešené výzvy boli autentické a zakorenené v každodennej realite.

Design4Occupation zahŕňal 92 účastníkov s rôznorodými úlohami a akademickým zázemím. Taká rozmanitá skupina účastníkov vytvorila dynamické prostredie, v ktorom sa spojili osobné skúsenosti, akademické vedomosti a technická odbornosť na spoločnom navrhovaní inovatívnych riešení.

Design4Occupation si kladie za cieľ integrovať prax zameranú na človeka, inkluzívny a participatívny dizajn do učebných osnov ergoterapie a zároveň vytvárať príležitosti pre ďalšie akademické disciplíny. Konkrétne ciele projektu boli:

- Zvyšujte povedomie medzi prvákmi ergoterapie o zdravotnom postihnutí, rozmanitosti a inklúzii tým, že ich vystavíte reálnym výzvam a učeniu založenému na problémoch.
- Podporovať aktívnu účasť PwD ako spolutvorcov riešení, ponúkajúc študentom príležitosť úzko a zmysluplne spolupracovať s nimi.
- Podporovať interdisciplinárnu spoluprácu medzi ergoterapiou a ďalšími odbormi, ako sú počítačové inžinierstvo, spoločenské vedy, vzdelávacie vedy, logopédia alebo fyzioterapia, s cieľom spoločne navrhovať inovatívne asistenčné technológie, ktoré reagujú na skutočné potreby osôb so zdravotným postihnutím.
- Riešiť významné komunitné výzvy spoločným navrhovaním prototypov a asistenčných technológií, ktoré priamo reagujú na potreby definované používateľmi.
- Otestujte a vyhodnoťte aplikáciu PCA, participatívneho a inkluzívneho dizajnu s osobami s postihnutými osobami v rôznych univerzitných prostrediach, a to ako z hľadiska výsledkov učenia študentov, tak aj sociálneho dopadu.
- Posilniť partnerstvá medzi vysokoškolskými inštitúciami a sociálnymi

organizáciami, čím vytvoriť udržateľné väzby, ktoré môžu pokračovať aj po životnosti projektu.

Tieto ciele odrážajú dvojitú ambíciu projektu: inovovať vo vyučovaní a učení a zároveň prispieť k vytvoreniu inkluzívnejšej a dostupnejšej spoločnosti.

Pilotný projekt bol štruktúrovaný okolo participatívnych a na človeka zameraných metodík. Prebiehal v troch hlavných fázach: (1) počiatočná fáza, ktorá pozostáva z rôznych aktivít na prezentáciu projektu, základného obsahu a zvyšovanie povedomia z prvej ruky o každodennej realite ľudí s ľuďmi s ľuďmi; (2) fáza rozvoja, s aktivitami zameranými na aktívnu úlohu študentov pri riešení výziev, sprevádzaná osobami s osobami s osobami s postihnutím a ďalšími profilmi, a (3) záverečná fáza s prezentáciou výsledkov a záverečným ceremoniálom.

3.3. 1. Počiatočná fáza

Na začiatku boli študenti oboznámení s cieľmi, štruktúrou a očakávanými výsledkami projektu. Pracovné skupiny boli vytvorené na základe záujmov a preferencií študentov a každému bola pridelená výzva definovaná osobou so zdravotným postihnutím. Boli rozdané podporné materiály a dohodnuté časové harmonogramy aktivít. ASPACE a COGAMI tiež viedli osvetové sedenia, aby pomohli študentom pochopiť životné skúsenosti osôb so zdravotným postihnutím a úlohu ergoterapie.

Šesť spolupracovníkov z COGAMI a ASPACE (Joan, Jose, Juan Ramón, José Luis, Sonia a Jorge) sa zúčastnilo osobných aj virtuálnych stretnutí, v ktorých zdieľali realitu, ktorej čelí mnohí ľudia so zdravotnými postihnutiami. Tiež predstavili konkrétne otázky vo forme výziev pre študentov, aby skúmali a skúmali možné riešenia. Predložené výzvy boli nasledovné:

- ‘Pohár s kockami inkluzívne’. Joan vysvetlila ťažkosti, s ktorými sa môžu stretnúť ľudia s obmedzenou pohyblivosťou pri prístupe k bežným stolovým hrám. Študenti potom dostali výzvu podporiť vytvorenie pohára na kocky pre stolové hry, ktorý by bol prístupný čo najväčšiemu počtu ľudí (s ohľadom na rôzne otázky, ako napríklad hádzanie kociek, veľkosť, textúry a ďalšie).

- ‘Mobilná rampa’. Jose zameral svoju účasť na to, aby žiaci spolupracovali pri hľadaní riešenia krokov, ktoré sa bežne vyskytujú v každodennom živote, a ktoré používateľ vozíka nemôže zvládnuť. Rozhodlo sa, že možné

riešenie sa môže zamerať na prekonanie schodov aspoň 10 centimetrov a že by mal byť aj prenosný.

- ‘Postav sa.’ Juan Ramón vysvetlil ťažkosti spojené s používaním a manipuláciou s palicou v každodennom živote, najmä výzvu nájsť riešenie, ktoré by mu umožnilo zdvihnúť a položiť palicu nezávisle v rôznych polohách a kontextoch.
- ‘Drž to pevne’. José Luis diskutoval o použití prispôsobeného príboru s zahusťovačom, ktorý spĺňa požiadavky na obmedzenie úchopu, je prispôsobiteľný rôznym typom príborov a umožňuje rýchle a efektívne čistenie.
- ‘Záchrana tašky’. Sonia vyjadrila túžbu pokračovať v štúdiu na vysokej škole a aké ťažkosti mala s nosením batohu a rôznych vecí potrebných na štúdium. Študenti preto dostali výzvu nájsť prístupný spôsob, ako by mohla tieto veci prenášať samostatne pomocou elektrického invalidného vozíka.
- ‘Na dlhý dosah’. Jorge študentom vysvetlil potrebu vytvoriť zariadenie v podobe uchopovača predmetov, ktoré dokáže zvládnuť rôzne typy predmetov a nevyžaduje výraznú alebo trvalú silu.

Prostredníctvom týchto autentických výziev študenti získali priamy pohľad na životné skúsenosti osôb s osobami s postihnutými a význam ergoterapie pri riešení každodenných prekážok.

3.3.2 Fáza vývoja

Skupiny pracovali na pridelených výzvach buď osobne, alebo online, priamo spolupracujúc s používateľmi z ASPACE a COGAMI. Táto fáza zahŕňala následné stretnutia cez Microsoft Teams, ktoré pomáhali študentom vyvíjať riešenia a pripraviť rozhovory s výskumníkmi a lektormi. Študenti organizovali interné stretnutia, aby organizovali svoju prácu a rozvíjali obsah projektu. Podporovala sa interdisciplinárna spolupráca, najmä s fakultou počítačového inžinierstva, s cieľom spoločne vytvárať dostupné a inovatívne riešenia. Koordinátori projektov poskytovali priebežné usmernenie, ktoré pomáhali tímom reflektovať ich pokrok, výzvy a výsledky učenia.

61 zúčastnených študentov bolo rozdelených do šiestich interdisciplinárnych tímov, z ktorých každý riešil jednu zo šiestich navrhovaných výziev.

Každú skupinu mentorovala osoba so zdravotným postihnutím (ktorá navrhla potrebu) a tím štyroch lektorov a/alebo výskumníkov. Prístup sa riadil princípmi prístupu zameraného na človeka, univerzálneho dizajnu, prístupnosti a inklúzie prostredníctvom participatívnych metodík.

Študenti zohrali ústrednú úlohu v procese, viedli prácu na rozhovoroch a riešení problémov, zatiaľ čo lektori a výskumníci slúžili najmä ako podporné osobnosti.

Používali sa metodológie učenia založeného na riešení problémov a participatívne metódy, ktoré študentom umožnili prevziať zodpovednosť za proces a postupne hľadať riešenia. Princípy UD boli tiež integrované, čím sa zabezpečilo, že riešenia od začiatku zohľadňovali prístupnosť a použiteľnosť.

3.3.3 Záverečná fáza

Každý tím predstavil svoje riešenie zmiešanému panelu, vrátane zúčastnených používateľov. Za týmto účelom sa konalo záverečné podujatie, na ktorom boli výsledky predstavené, projekt vyhodnotený a uzavretý. Študenti sa podelili o svoje skúsenosti, zdôrazňujúc dôležitosť úlohy ergoterapeuta a hodnotu interdisciplinárnej tímovej práce.

Hodnotiaci panel tvorili ľudia s rôznymi profilmi, ktorí predstavovali kľúčových aktérov podpory inklúzie vo vysokoškolskom vzdelávaní: politiku, prostredníctvom radného pre sociálne blaho, účasť a rovnosť (mestská rada A Coruña), univerzitu, koordinátora predmetu Fieldwork Placements I (OT Bachelor) a mimovládnych organizácií, zástupcov osôb so zdravotnými postihnutiami a odborníkov z COGAMI a ASPACE.

Vytvoril sa spolupracujúci priestor, kde študenti prezentovali svoje riešenia, boli ocenené najlepšie inkluzívne riešenia a zdieľané poznatky.

Počas celého pilotného projektu sa používali metodológie a stratégie zamerané na aktívnu účasť, PCA a UDL. Prístup k hodnoteniu bol zmiešaný, kombinoval kvantitatívne a kvalitatívne nástroje pod princípmi participatívneho, na človeka zameraného a na výsledky orientovaného hodnotenia. Hlavným nástrojom bol štandardizovaný formulár vyvinutý COCEMFE, ktorý umožnil homogénny zber kľúčových informácií o návrhu, implementácii, úrovni účasti, výsledkoch a vnímanom dopade každého pilotného projektu.

Okrem toho boli v pilotnom projekte Design4Occupation použité nasledujúce nástroje na zber údajov: konkrétne počiatočné a záverečné formuláre, sebahodnotenie zručností získaných študentmi, skupinová a individuálna reflexia (písomné reflexie a audio/video nahrávky).

Počas celého projektu sa uplatňovali princípy UDL na zabezpečenie inkluzívneho vzdelávania: podpora zapojenia prostredníctvom reálnych výziev a priama interakcia s používateľmi; ponúkanie viacerých foriem reprezentácie prostredníctvom písomných, ústnych a audiovizuálnych materiálov; a umožniť rôzne akčné a prejavové formáty prostredníctvom aktívnej účasti a skupinových aj individuálnych projektových výstupov v rôznych formátoch.

Tieto nástroje pomohli študentom analyzovať ich osobný a profesionálny rast, pochopiť prekážky, ktorým čelia osoby so zdravotným postihnutím v každodennom živote, a rozpoznať, ako interdisciplinárna spolupráca môže prinášať prístupné a inovatívne riešenia.

Celkovo sa do celého pilotného programu zúčastnilo 92 ľudí: 61 študentov (3 osoby so zdravotným postihnutím), 12 lektorov, 6 výskumníkov (1 osoba so zdravotným postihnutím) a 13 zástupcov partnerských organizácií (7 osôb so zdravotnými postihnutiami). Akademické profily boli: ergoterapia, počítačové inžinierstvo, spoločenské vedy, pedagogika, logopédia a fyzioterapia.

Hlavné zistenia zahŕňajú skóre nad štyri body (z 5) v hlavných premenných a vykazujú vysokú úroveň spokojnosti a vnímaných prínosov: 4,18 v spokojnosti s projektom; 4,36 v prospech projektu a 4,93 v užitočnosti prístupu zameraného na osobu.

Okrem toho boli zistené nasledujúce skóre týkajúce sa vnímania študentov:

- Celková dostupnosť vzdelávacieho procesu: 4,33/5.
- Rešpekt k rozmanitosti skupiny prostredníctvom použitých metodológií: 4,33/5.
- Osobný a akademický rast: 4,03/5.
- Vplyv na pohodu a pocit spolupatričnosti na univerzite: 4,15/5.
- 100 % študentov uviedlo, že sú aktívnymi aktérmi v procese učenia.

- 100 % študentov sa cítilo motivovaných uplatňovať inkluzívne princípy, ktoré sa naučili v budúcnosti.

Osobitná pozornosť bola venovaná procesu a pohľadu študentov. Tematická analýza kvalitatívnych informácií poskytnutých študentmi (n=61) ukazuje, že sa objavili nasledujúce témy: prístup zameraný na osobu, osobný a profesionálny rast, uvedomenie si každodenných prekážok, hodnota interdisciplinárnej spolupráce a vplyv inklúzie.

Väčšina študentov zdôraznila dôležitosť počúvania osoby, pochopenia jej kontextu, potrieb a cieľov. Často to bola ich prvá príležitosť aplikovať pohľad zameraný na človeka v praxi a prehodnotiť niektoré presvedčenia o rozmanitosti. Jeden študent preto uviedol: “Rozhovor s Lucasom [pseudonym účastníka so zdravotným postihnutím] ma prinútil odložiť svoje predpoklady a sústrediť sa na jeho skutočný príbeh.”

Študenti ocenili spoluprácu s rôznymi profesionálmi a ich spolužiakmi. Táto spolupráca viedla k komplexnejším, realistickejším a inkluzívnejším riešeniam. Jeden študent na tento aspekt poukazuje nasledovne: “Tiež som objavil hodnotu a dôležitosť tímovej práce, pretože počas týchto mesiacov sme všetci prispeli čo najviac k nájdeniu užitočného a reálneho riešenia.”

Mnohí účastníci sa zamýšľali nad tým, ako jednoduchý a funkčný dizajn môže výrazne zlepšiť kvalitu života človeka. Toto uvedomenie posilnilo ich motiváciu a pocit poslania ako budúcich profesionálov. Ako poznamenal ďalší účastník: “Pochopil som, že model zameraný na osobu nie je len pekný koncept; Úplne to zmení spôsob, akým pracujete. [...]. Príležitosť oživiť takéto projekty je neuveriteľná a vidieť, že niečo, čo sme urobili, môže skutočne pomôcť ľuďom, je veľmi napĺňajúce a motivujúce.”

Nakoniec sa na inštitucionálnej úrovni podporil kultúrny posun smerom k inkluzívnym prístupom a konsolidovali sa kooperatívne vzťahy so sociálnymi organizáciami.

Tento proces poskytol cenné poznatky, ktoré môžu viesť k replikácii v iných kontextoch:

Aktívna účasť osôb so zdravotnými postihnutiami je kľúčová. Projekt zdôrazňuje dôležitosť inklúzie aktívnym zapojením ľudí z ASPACE a COGAMI do pilotnej skúsenosti. Pilotný projekt bol založený na PCA, čím sa zabezpečilo, že PwD boli v centre procesu. Tento prístup zahŕňal uznanie ich potrieb,

preferencií a práv a podporu ich aktívnej účasti vo všetkých fázach projektu.

Osoby so zdravotným postihnutím z ASPACE a COGAMI neboli len príjemcami; Aktívne spolupracovali na definovaní a riešení týchto výziev. Priama komunikácia so študentmi bola podporovaná, aby ich osobné skúsenosti a vedomosti mohli viesť proces učenia.

Ich úloha mentorov a spoludizajnérov zabezpečovala autenticitu a relevantnosť a je kľúčovým prvkom skutočnej inklúzie.

Autentické výzvy zvyšujú motiváciu. Riešené výzvy vychádzali z reálnych problémov, ktoré identifikovali samotní používatelia, čím sa zabezpečila relevantnosť aj praktická použiteľnosť. Študenti boli viac zapojení pri riešení reálnych problémov s viditeľným dopadom.

Posilnenie a autonómia. Pilotný projekt podporil sebaurčenie a umožnil im učiť študentov a vyjadrovať ich názory, potreby a očakávania. Ich úloha ako aktérov zmien bola posilnená, čo podporovalo ich autonómiu pri rozhodovaní o riešeniach a stratégiách.

Je tiež dôležité aktívne podporovať zapojenie študentov, aby sa stali aktívnymi aktérmi v procese vyučovania a učenia.

Interdisciplinárna spolupráca obohacuje učenie. Spolupráca medzi účastníkmi ergoterapie, počítačového inžinierstva a ďalších odborov bola podporovaná na navrhovanie riešení, ktoré rešpektovali individualitu každého človeka. Dôsledne sa zdôrazňoval význam inklúzie a prístupnosti vo všetkých oblastiach.

Podporovalo sa aj zapojenie z iných akademických disciplín, aby sa získalo komplexné pochopenie každej výzvy. Každá disciplína prispela iným pohľadom, ktorý umožnil komplexnejší a kreatívnejší prístup k riešeniu problémov.

Participatívne metódy posilňujú profesionálnu identitu. Skoré zoznámenie sa s PCA, participatívnymi metodológiami a UDL pomohlo študentom osvojiť si inkluzívne hodnoty ako základ svojej budúcej profesionálnej praxe.

Celkovo pilotný projekt UDC ukázal, že začlenenie inkluzívnych a participatívnych metodík do vysokoškolského vzdelávania je nielen

uskutočniteľné, ale aj transformačné. Prispieva k príprave budúcich profesionálov, ktorí rozumejú a rešpektujú dôstojnosť, autonómiu a práva osôb so zdravotnými postihnutiami.

3.4. Technická Univerzita v Košiciach pilot (Slovakia)

3.4.1 Kontext a ciele

Pilotný projekt realizovaný TUKE prebiehal od februára do mája 2025 v rámci projektu D2F. Bol vyvinutý prostredníctvom dlhodobých štruktúr univerzity pre inkluzívne vzdelávanie, najmä služieb podporujúcich študentov so zdravotným postihnutím. TUKE je od roku 2000 referenčnou inštitúciou na Slovensku pre podporu prístupnosti, inkluzívneho vyučovania a integrácie študentov so zdravotným postihnutím do vysokoškolského vzdelávania.

Pilotný projekt nadväzoval na túto inštitucionálnu skúsenosť s cieľom integrovať princípy PCM a UDL do vyučovacích praktík aj podpory študentov. Jeho implementácia mala za cieľ posilniť začlenenie ľudí so zdravotným postihnutím a ďalších znevýhodnených skupín do akademického života, zároveň však posilniť spoluprácu medzi univerzitou a sociálnymi organizáciami aktívnymi v oblasti prístupnosti a inklúzie.

Pilotný projekt sledoval dva konkrétne ciele: po prvé, otestovať aplikáciu PCM a UDL v univerzitných službách a vzdelávacích aktivitách s cieľom podporiť individuálne, inkluzívne a participatívne prístupy; a po druhé, rozvíjať udržateľnú spoluprácu medzi TUKE a externými partnermi pracujúcimi v oblasti sociálnej a vzdelávacej inklúzie.

3.4.2 Implementácia a účastníci

Pilotný projekt TUKE zahŕňal celkovo 81 študentov, z ktorých 66 sa zúčastnilo prednášok, deväť sa zúčastnilo hackathonu a šesť boli študenti podporovaní priamo prostredníctvom univerzitných služieb pre osoby so zdravotným postihnutím. Tím pre výučbu a mentoring tvorilo 26 lektorov a päť pedagogických a sociálnych poradcov. Aktivity prebiehali na troch fakultách: Fakulta strojárstva, Fakulta elektrotechniky a informatiky a Fakulta umení.

Spolupráca so sociálnym sektorom bola nevyhnutná pre jeho rozvoj. TUKE spolupracoval so štyrmi externými organizáciami: Slovenským zväzom nevidiacich a zrakovo postihnutých, Košickým samosprávnym krajom, Súkromným centrom pre poradenstvo v špeciálnom vzdelávaní a organizáciou SME SI ROVNÍ (We Are Equal). Tieto subjekty prispeli k mentoringu, zvyšovaniu povedomia a spoluvytváraniu aktivít, ktoré priamo prepojili akademickú komunitu so sociálnym a profesionálnym prostredím osôb s ľuďmi s postihnutými ľuďmi.

Implementácia prebehla v štruktúre, pozostávajúcej z troch hlavných aktivít:

- Prvá pozostávala zo série prednášok integrovaných do existujúcich kurzov na troch fakultách. Sekcie sa venovali témam ako zdravotné postihnutie, rozmanitosť, rovnaké príležitosti, dostupnosť a inklúzia, spolu s konceptmi univerzálneho dizajnu (UD), PCM, UDL, participatívnych metodológií a dizajnového myslenia. Študenti tiež skúmali využívanie asistenčných technológií (AT) a zamýšľali sa nad duševným zdravím ako nevyhnutným aspektom inklúzie. Brainstormingové stretnutia ich povzbudzovali, aby identifikovali prekážky vo vlastnom vzdelávacom prostredí a navrhovali riešenia.
- Druhou aktivitou bol jednodňový hackathon s názvom “Asistenčné technológie na zlepšenie prístupnosti a inklúzie”, ktorý sa konal 15. apríla 2025. Toto podujatie spojilo študentov z rôznych odborov, osoby so zdravotným postihnutím, učiteľov a sociálnych odborníkov, aby navrhli asistenčné a inkluzívne riešenia. Tri zmiešané tímy spolupracovali desať hodín, aby riešili skutočné výzvy v oblasti prístupnosti. PwD sa aktívne zúčastňovali ako mentori a autori výziev, zatiaľ čo sociálni pracovníci a pedagógovia poskytovali usmernenie a hodnotenie. Podujatie podporovalo empatiu, kreativitu a interdisciplinárnu spoluprácu.
- Treťou aktivitou bol seminár “Aplikácia metodológie UDL vo vysokoškolskom vzdelávaní”, ktorý sa konal 20. mája 2025. Seminár spojil zástupcov všetkých fakúlt TUKE, koordinátorov študentov so zdravotným postihnutím z iných slovenských univerzít, zástupcov miestnych samospráv a spoločenských organizácií. Seminár sa zameriaval na zdieľanie skúseností a analýzu výsledkov pilotných aktivít prostredníctvom anonymných dotazníkov na spätnú väzbu.

3.4.3 Hodnotenie a výsledky

Hodnotenie pilotného projektu TUKE nasledovalo spoločný rámec D2F a kombinovalo kvantitatívne údaje a kvalitatívnu spätnú väzbu získanú prostredníctvom testov a dotazníkov.

Čo sa týka účasti a skúseností zameraných na osobu, 40 % študentov malo predchádzajúce znalosti inkluzívnych metodológií, zatiaľ čo približne 97 % sa domnievalo, že ich individuálne potreby a záujmy boli zohľadnené. Prispôsobenie aktivít individuálnym charakteristikám bolo hodnotené 5 z 5. Osemdesiat percent študentov cítilo, že majú príležitosť vyjadriť svoje názory a zapojiť sa do rozhodovania, a 90 % uviedlo, že ich hlasy a potreby boli ocenené.

V súvislosti s prístupnosťou len 10 % uviedlo prekážky pri prístupe k obsahu alebo aktivitám, zatiaľ čo 100 % potvrdilo, že sú k dispozícii dostatočné zdroje na podporu účasti. Celková dostupnosť vzdelávacích prostredí bola hodnotená 5 z 5 a všetci účastníci so zdravotným postihnutím uviedli, že ich potreby boli primerane riešené.

Čo sa týka inkluzívnych a participatívnych metodológií, 10 % malo predchádzajúce skúsenosti s kolaboratívnym učením, 80 % sa vnímalo ako aktívni účastníci procesu, skupinová rozmanitosť bola hodnotená 4 z 5 a 90 % účastníkov bolo oboznámených s Design Thinking a PCM. Celková spokojnosť študentov presiahla 80 %, čo potvrdzuje silný pedagogický a skúsenostný dopad pilotného projektu.

3.4.4 Dobré postupy a získané skúsenosti

Pilotný projekt TUKE priniesol niekoľko dobrých postupov v súlade s cieľmi D2F. Jedným z najvýznamnejších bol spoločný návrh vzdelávacích zážitkov prostredníctvom priameho zapojenia osôb s ľuďmi s postihnutím, či už na hackathone alebo v triednych aktivitách. Ich účasť ako mentorov a autorov výziev zabezpečila, že učenie bolo založené na skutočných potrebách a autentickej interakcii medzi študentmi a koncovými používateľmi.

Ďalšou významnou dobrou praxou bola interdisciplinárna aplikácia Design Thinking, ktorá umožnila študentom z inžinierstva, informačných technológií a umenia spolupracovať na inkluzívnych riešeniach. Proces podporoval tímovú prácu, kreativitu a empatiu, čím posilňoval inkluzívny rozmer technického vzdelávania.

Individuálne doučovanie vyvinuté v rámci PCM sa tiež ukázalo ako veľmi účinné. Zameraním sa na osobné silné stránky, komunikáciu a autonómiu prispel k spravodlivejšiemu vzdelávaniu pre všetkých študentov. Okrem toho flexibilné metódy hodnotenia umožnili študentom preukázať svoje kompetencie spôsobom prispôsobeným ich individuálnym okolnostiam bez kompromisov v akademickej kvalite.

Školiace aktivity zamerané na učiteľský zbor, ako napríklad seminár v máji 2025, prispeli k rozšíreniu poznatkov o UDL a prístupnosti a k posilneniu inkluzívnych pedagogických postupov. Spolupráca so sociálnymi subjektmi, vrátane Slovenského zväzu nevidiacich a zrakovo postihnutých, Košického samosprávneho regiónu, Súkromného centra pre špeciálne vzdelávacie poradenstvo a Sme si rovní, sa tiež stala kľúčovým faktorom. Tieto partnerstvá posilnili prepojenie medzi univerzitou a sociálnym sektorom, čím zvýšili udržateľnosť a spoločenskú relevantnosť pilotného projektu.

Táto skúsenosť ukázala, že PCM, UDL a Dizajnové myslenie sú plne použiteľné vo vysokoškolskom vzdelávaní a môžu podporovať individuálne aj inštitucionálne zmeny. Metodiky prijaté počas pilotného projektu boli neskôr začlenené do pravidelných služieb TUKE pre osoby so zdravotnými postihnutiami a ďalších študentov so špecifickými potrebami. Spolupráca so sociálnymi partnermi pokračuje, najmä prostredníctvom spoločnej identifikácie výziev v oblasti prístupnosti a spoluvytvárania asistenčných nástrojov.

Napokon, pilotný projekt inšpiroval aj vytvorenie novej iniciatívy v oblasti duševného zdravia v TUKE, ktorá posilnila asistenčné služby pre študentov a podporila významne na človeka zameraný prístup vedúci k väčšej pohode. Kombinácia princípov PCM a UDL prispela k vytvoreniu vzdelávacieho prostredia založeného na spoluúčasti, rovnosti a rešpekte k rozmanitosti. Táto skúsenosť ukázala, že inkluzívne vzdelávanie sa môže vyvinúť do širšieho inštitucionálneho procesu, ktorý podporuje reflexiu, spoluprácu a postupnú integráciu inkluzívnych praktík v rámci slovenského vysokoškolského prostredia.

4. Závery

Projekt D2F ukázal, že inklúzia vo vysokoškolskom vzdelávaní môže byť transformačná a škálovateľná, ak je vedená koherentným rámcom kombinujúcim PCM, UD a UDL. Koordinovanou implementáciou pilotných projektov vo VIKO (Litva), UdC (Španielsko) a TUKE (Slovensko) konzorcium ukázalo, že inkluzívne vzdelávanie založené na ľudských právach sa môže stať udržateľnou stratégiou pre inštitucionálnu inováciu, sociálnu participáciu a rozvoj spravodlivejšej a súdržnejšej Európy.

Od začiatku D2F prijala prístup založený na právach a participatívny v súlade s CRPD, EPSR a SDGs. Tieto rámce poskytli základ pre transformáciu vysokoškolského vzdelávania na priestory, kde sú rozmanitosť, dostupnosť a účasť neoddeliteľnou súčasťou vyučovania a inštitucionálnej kultúry. Pilotné projekty potvrdili, že tieto princípy možno efektívne aplikovať v učebných osnovách, školení pedagógov a zapojení komunity, čím prepájajú teóriu a prax.

V týchto troch kontextoch umožnila aplikácia PCM univerzitám preformulovať inklúziu ako proces založený na autonómii, dialógu a vzájomnom rešpekte. PwD neboli považovaní za príjemcov podpory, ale za aktívnych účastníkov, mentorov a spolutvorcov poznatkov. Ich zapojenie do navrhovania, implementácie a hodnotenia vzdelávacích aktivít potvrdilo, že skutočná inklúzia si vyžaduje aktívnu účasť, kde je vnímaný pohľad každého človeka a prispieva ku kolektívnemu učeniu.

Kombinácia PCM, UD a UDL umožnila každej univerzite riešiť inklúziu naprieč pedagogickými, environmentálnymi a sociálnymi aspektmi. PCM poskytovala

etický a humanistický základ; UD zabezpečila prístupnosť v infraštruktúre, materiáloch a technológiách; a UDL ponúkala flexibilné pedagogické prístupy, ktoré predpokladajú rozmanitosť. Spoločne vytvorili prenosný a na dôkazoch založený model, ktorý podporuje štrukturálne zmeny namiesto izolovaných adaptácií.

Škálovateľnosť bola jedným z hlavných výsledkov D2F. Identifikované osvedčené postupy – spoločná tvorba originálnych návrhov s osobami so zdravotným postihnutím, prístupné materiály vo viacerých formátoch, interdisciplinárna spolupráca, personalizované doučovanie, flexibilné hodnotenie a inštitucionálna spolupráca – tvoria koherentný rámec použiteľný naprieč odbormi a krajinami. Tieto praktiky, testované za reálnych akademických podmienok a podporené hodnotiacimi údajmi, sa ukázali ako účinné a prispôsobiteľné, čo univerzitám umožňuje stavať na nich podľa ich kontextu a priorít.

Škálovateľnosť sa objavila aj vytvorením inštitucionálnych a sociálnych sietí, ktoré presahujú samotný projekt. Spolupráca medzi univerzitami, organizáciami občianskej spoločnosti ako COCEMFE a CreaD a miestnymi partnermi v každej krajine vytvorila dlhodobé aliancie, ktoré naďalej podporujú inklúziu, dostupnosť a inovácie. Tieto partnerstvá posilnili prenos poznatkov medzi akademickou obcou a sociálnym sektorom, čím položili základy pre pokračujúcu spoluprácu v oblasti školení, výskumu a tvorby politík.

Prístup D2F tiež spája inklúziu s udržateľnosťou, čím posilňuje myšlienku Európy, kde sú ľudské práva, sociálna súdržnosť a environmentálna zodpovednosť navzájom prepojené. Inkluzívne vysokoškolské vzdelávanie priamo prispieva k SDGs, najmä k SDG 4 (kvalitné vzdelávanie), SDG 10 (zníženie nerovností) a SDG 11 (udržateľné komunity). Začlenením prístupnosti, participácie a univerzálneho dizajnu do svojich aktivít zúčastnené univerzity modelovali, ako môže vzdelávanie podporiť spravodlivú ekologickú a sociálnu transformáciu v Európe. Inklúzia sa tak stáva nielen otázkou spravodlivosti, ale aj podmienkou udržateľného rozvoja a odolnosti.

V rámci tohto pohľadu projekt zdôrazňoval úzke prepojenie medzi právami osôb so zdravotným postihnutím a staršími dospelými. Obe skupiny zdieľajú spoločné výzvy týkajúce sa prístupnosti, autonómie a účasti a sú podporované rovnakými rámcami založenými na právach, ktoré sú

základom D2F. Použité metodológie – založené na PCM, UD a UDL – môžu byť rozšírené na podporu sociálnej inklúzie pre ľudí všetkých vekových kategórií, čím prispievajú k veku priateľským a prístupným spoločnostiam. Tento medzigeneračný prístup rezonuje s princípmi PCIC a posilňuje myšlienku, že inkluzívne prostredia a metodológie zamerané na človeka prospievajú nielen študentom, ale celým komunitám.

Pilotné projekty D2F postavili vysokoškolské vzdelávanie do pozície motora systémovej inklúzie a inovácií. VIKO integrovalo inkluzívny dizajn do profesionálneho vzdelávania a kreatívnych disciplín; UdC podporovala interdisciplinárnu tímovú prácu a sociálne partnerstvá; a TUKE vyvinul inkluzívne a participatívne vzdelávacie stratégie, ktoré ovplyvňujú inštitucionálnu prax. Tieto iniciatívy ukázali, že inkluzívne vzdelávanie zvyšuje kvalitu vzdelávania, posilňuje občiansku angažovanosť a podporuje univerzitnú kultúru založenú na účasti a rovnosti.

Výsledky hodnotenia potvrdili pozitívny vplyv týchto metodík. Vo všetkých pilotných projektoch viac ako 80 % účastníkov uviedlo vysokú spokojnosť a pocit, že ich potreby a názory sú ocenené. Učitelia a koordinátori zdôraznili užitočnosť PCM, UD a UDL pre budúce vyučovacie aktivity, zatiaľ čo účastníci PwD si uvedomovali dôležitosť spolunávrhu a kolaboratívneho učenia. Okrem čísel pilotné projekty podporovali empatiu, kreativitu a osobný rast, čím posilnili názor, že inklúzia prispieva k vzdelávacej excelentnosti aj ľudskému rozvoju.

Skúsenosť s D2F tiež ukázala, že inkluzívne praktiky môžu byť začlenené do inštitucionálnych systémov, čím sa zabezpečí ich udržateľnosť aj po životnosti projektu. Materiály, školiace zdroje, hodnotiace nástroje a súčasný Sprievodca dobrými praktikami predstavujú replikovateľný model pre univerzity a tvorcov politík. Poskytujú konkrétne nástroje na systematickú implementáciu inkluzívnych, na človeka zameraných a participatívnych prístupov. Inklúzia je teda potvrdená ako prebiehajúci proces, ktorý možno inštitucionalizovať a rozšíriť, namiesto obmedzenia na pilotné skúsenosti.

Na úrovni politiky D2F prispieva k implementácii EPSR a podporuje ciele Európskeho priestoru vysokoškolského vzdelávania týkajúce sa inklúzie, digitalizácie a sociálnej zodpovednosti. Tiež poskytuje praktické dôkazy o tom, ako možno CRPD realizovať vo vysokoškolskom vzdelávaní, čím sa právne záväzky menia na každodenné kroky. Prepojením inkluzívnej pedagogiky s ľudskými právami a udržateľnosťou ponúka D2F realistickú

cestu pre univerzity, ako zosúladiť svoje vzdelávacie poslanie so sociálnymi a demokratickými hodnotami Európy.

V súčasnom demografickom kontexte, keď Európa čelí starnutiu populácie, sú prístupy overené prostredníctvom D2F obzvlášť relevantné. Univerzity môžu zohrávať kľúčovú úlohu vo vývoji inkluzívnych technológií, služieb a poznatkov, ktoré reagujú na potreby ľudí so zdravotným postihnutím aj starších dospelých. Uplatňovaním princípov PCM a UD môžu inštitúcie podporovať učenie a účasť počas celého života, čím posilňujú medzigeneračnú solidaritu a celoživotné vzdelávanie.

Na záver D2F potvrdzuje, že inklúzia, dostupnosť a udržateľnosť sú neoddeliteľnými piliermi kvality vzdelávania a sociálneho pokroku. Pilotné projekty realizované spoločnosťami VIKO, UdC a TUKE priniesli dôkazy, nástroje a partnerstvá, ktoré ukazujú, ako môžu univerzity pôsobiť ako katalyzátory inkluzívnej a udržateľnej Európy. Dobré postupy uvedené v tomto sprievodcovi nie sú len pedagogickými inováciami, ale aj strategickými príspevkami k vízii vysokoškolského vzdelávania, kde je rozmanitosť cenená, účasť je zaručená a ľudské práva sú základom každého vzdelávacieho procesu.

Prepojením inkluzívneho dizajnu s ľudskými právami a udržateľnosťou D2F prispieva k budovaniu Európy, kde univerzity, komunity a verejné inštitúcie spolupracujú, aby zabezpečili, že každý človek – osoby so zdravotným postihnutím, starší dospelí aj budúce generácie – sa môže zúčastniť, učiť sa a prosperovať v spravodlivom a prístupnom prostredí. Toto je trvalé dedičstvo D2F: dokazuje, že keď je vzdelávanie zamerané na človeka, participatívne a univerzálne navrhnuté, stáva sa silou posilňovania a kolektívnej pohody vo všetkých fázach života.

Skratky

COCEMFE: Spanish Confederation of People with Physical and Organic Disabilities

CreaD: Creative District (Belgium)

CRPD: Convention on the Rights of Persons with Disabilities

D2F: Design2Freedom project

EPSR: European Pillar of Social Rights

LTT: Learning, Teaching and Training Activities

MOOC: Massive Open Online Course

PCM: Person-Centered Model

PCIC: Person-Centered and Integrated Care

PwD: Persons with Disabilities

SDGs: Sustainable Development Goals

TUKE: Technická univerzita v Košiciach (Slovensko)

UD: Universal Design

UDL: Universal Design for Learning

UdC: Universidade da Coruña (Spain)

VIKO: Vilniaus Kolegija University of Applied Sciences (Lithuania)

WP: Work Package

Odkazy

Booth, T., & Ainscow, M. (2011). *Index for inclusion: Developing learning and participation in schools*. Centre for Studies on Inclusive Education.

Brown, T. (2009). *Change by design: How design thinking creates new alternatives for business and society*. Harper Business.

Burgstahler, S. (2015). *Universal design in higher education: From principles to practice* (2nd ed.). Harvard Education Press.

Connell, B. R., Jones, M., Mace, R., Mueller, J., Mullick, A., Ostroff, E., & Vanderheiden, G. (1997). *The principles of universal design*. North Carolina State University, Center for Universal Design.

De Asís, R. (2020). On the meaning, content and legal configuration of accessibility. Universitas, (32), 2–21. https://doi.org/10.20318/universitas.2020.5509

Echeita, G. (2013). Educational inclusion and exclusion: Some reflections from the paradigm of inclusive education. *Revista Iberoamericana de Educación*, 61(1), 9–30.

European Web Site on Integration. (2025). What are good practices? Retrieved August 26, 2025. https://migrant-integration.ec.europa.eu/page/what-are-good-practices_en

Freire, P. (1970). Pedagogy of the oppressed (2nd ed.). Siglo XXI Editores.

Meyer, A., Rose, D. H., & Gordon, D. (2014). *Universal design for learning: Theory and practice*. CAST Professional Publishing.

OHCHR. (2012). *Human rights and inclusive education*. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights.

Panke, S. (2019). Design Thinking in Education: Perspectives, Opportunities and Challenges. *Open Education Studies, 1*(1), 281–306. De Gruyter. https://doi.org/10.1515/edu-2019-0022

Rodríguez, P. (2014). *Person-centered and integrated care*. Fundación Pilares para la Autonomía Personal.

Rose, D. H., & Meyer, A. (2002). *Teaching every student in the digital age: Universal design for learning*. Association for Supervision and Curriculum Development.

UN. (2006). *Convention on the rights of persons with disabilities*. United Nations.

UN. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development* (A/RES/70/1). United Nations General Assembly.

UNESCO. (2015). *Education 2030: Framework for action.*

UNESCO. (2020). *Global education monitoring report 2020: Inclusion and education – All means all*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

UNESCO. (2020). *Informe de seguimiento de la educación en el mundo 2020: Inclusión y educación: Todos y todas sin excepción*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374817

United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat). (2008). *Dubai international award for best practices to improve the living environment: Presentation guidelines*. UN-Habitat. https://unhabitat.org/dubai-international-award-for-best-practices-to-improve-the-living-environment

Zimmerman, M. A. (2000). Empowerment theory: Psychological, organizational and community levels of analysis. In J. Rappaport & E. Seidman (Eds.), *Handbook of community psychology* (pp. 43–63). Springer.

Spanish Confederation of People with Physical and Organic Disability (COCEMFE)
C/Luis Cabrera, 63 28002 Madrid
+ 34 91 744 36 00 - cocemfe@cocemfe.es
www.cocemfe.es

Co-funded by the European Union

2023-KA220-HED - Higher Education Cooperation Partnerships. Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.